

Innovating pedagogic practices in Danish public school system

practices and strategies in a historical perspective

Andreasen, Karen Egedal; Ydesen, Christian

Creative Commons License
Unspecified

Publication date:
2018

Document Version
Accepted author manuscript, peer reviewed version

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Andreasen, K. E., & Ydesen, C. (2018). *Innovating pedagogic practices in Danish public school system: practices and strategies in a historical perspective*. 40-41. Abstract from DEN SJUENDE NORDISKE UTDANNINGSHISTORISKE KONFERANSEN, Trondheim, Norway.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Den sjuende nordiske utdanningshistoriske konferansen - utdanning og samfunn i endring

Nordisk ... / Program / Sesjonsb...

Sesjonsbeskrivelser / abstracts

Hopp til sesjon:

S1A | S1B | S1C | S1D | S1E | S2A | S2B | S2C | S2D | S2E | S3A | S3B | S3C | S3D | S3E | S4A | S4B | S4C | S4D | S5A | S5B | S5C | S5D

Sesjon 1A: Education and violence

Onsdag 19. september 10:15 - 11:45

Rom: "Amfiet"

Chair: Björn Norlin (Umeå University)

Sesjonsbeskrivelse:

This session is linked to a special issue in Nordic Journal of Educational History and addresses the broad theme of education and violence. It welcomes presentations that aims to contribute to the understanding of the roles and meanings of physical and symbolic violence and their significances for past educational practice. This might include topics such as symbolic and corporal punishment in schools and its relation to pedagogy; school discipline and the evolvement/change of disciplinary techniques; the role of the body and emotions connected to the use of violence; the spatial and material impact of disciplinary practice on school settings; the production of "teaching" technologies and pedagogical aids for physical and symbolic punishment; public debates on school violence; differences as regards to gender, class and age on the subject, as well as other aspects of violence connected to the day-to-day school life. The overall intention is that this session will broaden the understanding of the role of violence in past education and give theoretical, methodological and empirical incentive for further studies in this area.

Speakers/abstracts:

Øystein Skundberg & Harald Thuen (Høgskolen Innlandet):

Straffens legitimitet i oppdragelse og undervisning

I perioden 1880-1930 ble bruk av fysisk straff i oppdragelse og undervisning av barn gjenstand for bred

offentlig debatt i Norge. Politisk ble straffespørsmålet aktualisert særlig under behandlingen av den såkalte «Hustugtloven» (1884), som bl.a. gjaldt foreldrenes rett til fysisk avstraffelse av egne barn, og under de nye folkeskolelovene (1889), der spørsmålet gjaldt lærernes rett bruk av straffemiddelet. I 1936 ble det endelig innført forbud mot bruk av fysisk straff i skolen, mens et tilsvarende forbud overfor foreldrene lot vente på seg i femti år, inntil 1987, da det ble innført ved et tillegg i barneloven. En tusenårig tradisjon var dermed, juridisk sett, brakt til opphør. I denne presentasjonen vil vi diskutere den idémessige og pedagogiske bakgrunn for bruk av fysisk straff fram mot det holdningsskiftet som fant sted ved overgangen til 1900-tallet. Tradisjonelt er straffebruken begrunnet i arvesynslæren og pietismen, men idéhistorisk er bildet likevel mer nyansert. Vi skal se hvordan straffetemaet tematiseres i norsk oppdragelseslitteratur fra 1700/1800-tallet i lys ulike idéretninger og forståelser av barnets natur (pietisme, rasjonalisme, naturidealisme og sosialdarwinisme), og hvordan det danner bakteppe for den politiske reformdebatten i 1880-årene. (Kildematerialet: norsk oppdragelseslitteratur og offentlige reformmateriale).

David Sjögren (Uppsala universitet):

Kärleksfullt tilltal, kvarsittning eller kroppsaga: En modellgenererande undersökning om tillrättavisning och bestraffning i 1800-talets folkskolereglementen

Den här artikeln syftar till att utveckla en systematiserande modell för att analysera tillrättavisningar och bestraffningar i 1800-talets folkskola. Modellen användas för att identifiera och jämföra korrektionsmedlens olika former, systematisera inbördes förhållanden mellan mildare tillrättavisningar och strängare bestraffningar och att finna mönster mellan förseelseart och korrektionsform. Den kan också användas för att systematiskt identifiera likheter och skillnader i olika utsagor om tillrättavisning och bestraffning, hur dessa utsagor förändras över tid och hur utsagorna varierar på grund av avsändare vid samma tidpunkt. Modellen utvecklas med utgångspunkt i normerande material, det vill säga folkskolereglementen, som reglerade hur tillrättavisning och bestraffning skulle gå till för att upprätthålla ordning i klassrummen och den baseras på en närläsning av reglementenas paragraf om vad som skulle göras vid förseelser av olika slag.

Anna Larsson (Umeå University):

Understanding pupil violence – bullying theory as technoscience in Sweden and Norway

Around 1970, violence among pupils became conceptualized in a radically new way when the concept of “mobbing” was introduced in the Nordic school debate. The term was immediately embraced by popular discourse and became very much discussed. It was also soon picked up by research and became further developed within Swedish and Norwegian psychology. This article concerns how pupil violence in the form of bullying was understood and theorised in the 1970s, 1980s and 1990s in Sweden and Norway. The development of bullying theory will be related to contemporary political and scientific contexts. We will also introduce and use the concept “psychology-commercial complex”, derived from Pickstone’s theory of technoscience to discuss the development of the field.

Keywords:

mobbing, bullying, Heinemann, Olweus, technoscience

Sesjon 1B: Utdanningshistoriens erfaringsrom og forventningshorisont. Perspektiv fra læreplanhistorie, faghistorie og lærebokhistorie: En PechaKucha presentasjon

Onsdag 19. september 10:15 - 11:45

Rom: "Lars Tiller"

Sesjonsleder: Brit Marie Hovland (NLA Høgskolen Oslo)

Sesjonsbeskrivelse:

Et fagfelt er preget av både enighet og uenighet om ideære tradisjoner, begreper og visjoner. Slik er det også i utdanningshistorie som fag- og forskningsområde, som i Norge har preget pedagogisk-praktisk utdanning fra 1800-tallet og fram til i dag. Symposiet rammer inn utdanningshistoriske linjer ved å peke på en institusjonshistorisk skolehistorie med vekt på lover og læreplaner og idé og begrepshistorisk tilnærming til danning og pedagogikk (Koselleck, 1995). Er den tradisjonelle skole- og utdanningsfilosofiske idehistorien svekket i dagens skole- og utdanningssystem? Hvordan kan studier av tidligere epoker, debatter, pedagogiske og politiske tekster bidra til å utvide den faglige horisonten for å studere, skape og kritisere dagens og framtidens utdanning? Som Westberg (2017) har drøftet i en svensk sammenheng, vil utdanningshistorie kunne forankres i både pedagogikk og skole. Feltet er imidlertid bredere enn som så, da utdanningshistorie har et vidt nedslagsfelt relatert til blant annet barnehager, utdanningsforvaltning, bibliotek, yrkesutdanning, universitet, idrettssliv og oppvekstarenaer. Dessuten tar feltet opp samfunnsmessige vilkår som sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske forutsetninger for utdanning og går dermed utover klassiske problemstillinger på pedagogikkens område.

Dette symposiet presenterer forskningsprosjekter som illustrerer flerstemmighet men også u-noter i den utdanningshistoriske utviklingen. Vi ønsker med dette å diskutere gevinsten av å studere skole og danning historisk. Er dagens skole og klasserommets praksis tilstrekkelige referanserammer for å undersøke betydningen av literacy og kompetanse i 2018? Hva er pedagogikkens begrensninger i utviklingen av faghistorie? Hvor langt kan det utdanningshistoriske forskningsfeltet strekke seg i faglig bredde og omfang uten å gå på akkord med politiske og pedagogiske formål for skolen?

Fire innlegg som fra ulike perspektiv tematiserer faghistorie, læreplanhistorie og lærebokhistorie, drøfter spørsmålene, både ved å kartlegge 1900-tallets utdanningshistorie og ved å peke framover. De fire innleggene vektlegger ulike perspektiver på utdanningshistorie, dels fra ulike fagtradisjoner og basert på ulikt kildemateriale.

Presentasjonene vil søke å fornye diskusjonen om utdanningshistoriens bidrag, også ved å benytte utradisjonell formidlingsform. Hver forfatter presenterer sitt innspill til en ny forventningshorisont for utdanningshistorie i form av en pecha kucha før vi samler perspektivene til diskusjon av utdanningshistoriens erfaringsrom og forventningshorisont.

Referanser:

Westberg, J. (2017). Vad är utbildningshistoria? Demokrati og utbildning, 26(3), 7-37.

Koselleck, R. (1995). The Temporalisation of Concepts. Lecture in Helsingfors in November 1995, first held in Paris 1975. Retrieved from <http://www.concepta-net.org/links>

Koselleck, Reinhart 1979. Vergangene Zukunft. Frankfurt: Suhrkamp

Innledere/abstracts:

Brit Marie Hovland (NLA Høgskolen Oslo):

Fra grensekamp til fredsprosjekt 1889-N93. Historiefagets historiografi fra lærebok- til læreplanstyring.

Hovland ser på historie som skolefag og dannelsesprosjekt fra faget ble obligatorisk med Folkeskolelovene av 1889. Historiefaget fikk en særstilling som sentralt dannelsesfag i den nye samlende folkeskolen fram mot 2. verdenskrig. Mens historie som vitenskap legitimerte nasjonsbyggingen, sosialiserte historielæreboka «skole og hjem» inn i denne nasjonstanken. Innen den vide rammeloven ble det lærebøkene som i stor grad definerte innholdet i folkeskolens nye dannelsesfag. Og det er historielæreboka som i ettertid står igjen som den nasjonsbyggende Historien – i entall og med stor bokstav. Historiefaget fikk en særstilling i folkeskolens dannelsesprosjekt i denne perioden. Samtidig som vi kartlegger historiefagets rolle, vil vi peke framover mot vår tid og kartlegge hvilke fag som i etterfølgende perioder fikk hovedroller som sentrale dannelsesfag. Hva kan slike skolefaghistoriske studier fortelle om skole- og utdanningshistorien?

Gjennom skolefagets første 50 år gir lærebøkene innhold, historier, illustrasjoner og kart et blikk inn i det historiske klasserommet og tidens dannelsesprosjekt. Hvilken kunnskap gav historie som skolefag? En diakron lærebok- og faghistorie viser skolefagets skiftende faglige innhold og politiske funksjon. I denne første fasen ble skolefaget skilt fra vitenskapsfaget, og fagets undervisningsmetodikk (fagdidaktikk) ble diskutert, presisert og revidert. Skolefagets bok- og resepsjonshistorie gir dermed innblikk i de første fagdidaktiske debattene mellom vitenskapsfagets historiker og skolefagets fagpedagog – et skille som fremdeles deler historiedidaktikk i en vitenskapelig «nedsilingsteori» versus skolefagets «doing history» og «vite hvordan». Historie som skolefag 1889-1939 gir med lærebøkene som utgangspunkt altså innsyn i framveksten av det en ny fagdidaktikk (da undervisningsmetodikk) mellom vitenskapsfag og pedagogikk/generell didaktikk.

I nye retningslinjer for 5-årig lærerutdanning (MGLU) er faghistorie læringsutbytter i skolefagene, samtidig som skole- og idehistorie reduseres i pedagogikk. Hva kan historiefagets historiografi tilføre vår tids skole- og utdanningsdebatt med særlig fokus på den nye vektleggingen av faghistorie framfor tradisjonell skole- og idehistorie i lærerutdanning? Hva forteller skiftet i lærerutdanningsfag og –tema om vår tids dannelsesprosjekt og forholdet mellom kunnskap og danning?

Referanse:

Hovland, Brit Marie (2016). Historie som skolefag og dannelsesprosjekt 1889-1940. En historiografi ut fra folkeskolens historielærebøker. Avhandling levert for graden Ph.D. Oslo: Det utdanningsvitenskapelige fakultet

Kirsten Sivesind (UiO):

Fra skole- og undervisningsplaner til kompetanse- og læringsplaner: om den faglige forankringen og forandringen av norske læreplaner fra 1922 og fram til i dag.

Kirsten Sivesind, har studert læreplaner fra ulike perioder i norsk utdanningshistorie og spør hvordan kompetansedefinisjoner både viderefører og utfordrer ideer og fagtradisjoner: Hvordan overlapper pedagogikk med andre fag i utviklingen og studier av læreplaner og skole? I paperet presenterer Sivesind rekken av nasjonale læreplaner for elever i hva vi i dag kaller grunnskolealder, fra Normalplan for Landsfolkeskolen fra 1922 til nye nasjonale planer som iverksettes fra 2020. Ved å sammenlikne mål og prinsipper for å organisere skole, fag og undervisning, viser hun hvordan syv utvalgte tekster etablerer terminologier og tradisjoner som finner gjenklang i lærebøker og didaktikk. Siste del av paperet viser til

kunnskapsmessige forankringen av nye læreplaner fra 2000-tallet. Basert på et internasjonalt forskningsprosjekt som dokumenterer hvordan kunnskapskilder anvendes i stortingsmeldinger og offentlige utredninger (Beak et al., 2017), reises spørsmålet om kunnskapslegitimeringen har implikasjoner for hvordan læreplaner og skolereformer både skrives og studeres. Problemstillingen utfordrer den faglige forankringen av utdanningshistorisk så vel som læreplanteoretisk forskning. Hvilken rolle spiller den utdanningshistoriske forskningen i den politiske legitimeringen av skolen? Kan utdanningshistorisk forskning bidra til kritikk samtidig som den forsvare skole og pedagogikk?

Referanse:

Beak, C., Hörmann, B., Karseth, B., Pizmony-Levy, O., Sivesind, K., & Steiner-khamisi, G. (2017). Policy Learning in Norwegian School Reform: A Social Network Analysis of the 2020 Incremental Reform. *Nordic Journal in Education Policy (NordSTEP)*(6). www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20020317.2017.1412747

Dagrun Skjelbred (Høgskolen i Sørøst-Norge):

Fra «umistelige Bøger» til «selvinstruerende og selvkontrollerende læremidler»

I allmueskolens første tid skulle elevene ha et utvalg av «de umisteligste Bøger», som katekisme, Pontoppidans forklaring og abc-bøker. I dag er tilbudet av både analoge og digitale læringsressurser enormt. I boka *Norsk lærebokhistorie - allmueskolen - folkeskolen – grunnskolen* har vi fulgt denne utviklingen. Boka gir for første gang en samlet framstilling av den obligatoriske skolens lærebøker, og den viser hvordan skolepolitiske mål, fagenes nyvinninger og pedagogisk forskning og idebrytning tolkes, konkretiseres og implementeres i skolen ved hjelp av lærebøker og andre læremidler. I dette paperet presenterer en av forfatterne hva som sies om læremidler i sentrale styringsdokument fra allmueskolen ble innført i 1739 og fram til dagens læreplaner. Hvilket bilde av skolepolitisk, faglig og pedagogisk enighet og uenighet tegnes? Hvilken rolle har lærebøkene vært tildelt i arbeidet med å realisere skolens overordnede mandat, og å løse de pedagogiske utfordringene en stadig mer sammensatt elevgruppe har stilt skolen overfor?

Referanse:

Skjelbred, D., Askeland, N., Maagerø, E. & Aamotsbakken, B. (2017): *Norsk lærebokhistorie - allmueskolen - folkeskolen – grunnskolen*. Universitetsforlaget

Harald Jarning (UiO):

Fagfornyelse i tilbakeblikk: Fagrekka i norsk skole etter avviklingen av latin.

I dagens lange grunnopplæring er fagfornyelse de seneste årene satt høyt på dagsorden. Den aktuelle situasjonen gjør det interessant å se på i hvilken grad og i hvilke former fagrekka i grunnleggende skoleslag har endret seg. I norsk sammenheng er avvikling av latin som allminnelig fag i høyere skole fra 1896 rimelige start for tilbakeblikk på stammen av moderne skolefag og strategier for fornyelse av fagprofilen. Framstillingen vil også kartlegge variasjoner i fagrekka på ulike trinn i det som nå gjerne kalles utdanningsløpet for å kunne belyse mønstre og former for samspill i utvalg av skolefag i den aktuelle perioden. Stabilitet og endringer belyses også ved at noen eksempel på navneskifter og på fag som ikke har fått mer varig plass i fagrekka.

Referanse:

Jarning, H.: Resultater som teller, i Elstad, E. og K. Sivesind (red.) *PISA – sannheten om skolen?* Oslo: Universitetsforlaget, 2010 *Reform Pedagogy as National Innovation System. Early 20C reform pedagogic knowledge entrepreneurs in Norway*, In *Paedagogica historica*, Vol. 45, Nos. 4–5, 2009.

Sesjon 1C: Facist education and democratic responses: Case studies from Switzerland, Norway, the Netherlands and UNESCO

Onsdag 19. september 10:15 - 11:45

Rom: "Jacob Roll"

Chair: Nicola Karcher (Center for Studies of Holocaust and Religious Minorities, Oslo)

Discussant: Johannes Westberg (Örebro University)

General description:

Based on the assumption of an interconnection between democracy and public education, the current rise of "new nationalism" (The economist, 2016) and "new authoritarianism" (Die Zeit, 2016) challenges the common consent of schooling as a means to develop pluralist society. But what appearances had educational ideas, practices and reforms if the outcome to be reached was not a liberal, democratic state, but an authoritarian or fascist regime? What were possible answers to such authoritarian reforms of schooling from a historical perspective?

Traditionally, historical research on fascist education has produced single case studies, focusing on Nazi Germany, Fascist Italy, or Francoist Spain. This research has for long denied the existence of a consistent fascist or authoritarian education (e.g. Tenorth, 2003) and concludes that, rather than ideology, it is administrative power struggles and institutional resilience that explain fascist educational policies (Horn et al., 2010).

By helping to develop new tools for historical studies in this field, this session tests another approach. Firstly, we will discuss the development of authoritarian and fascist educational ideas of small fascist movements, which either did not gain political power (Switzerland) or based their political power exclusively on their cooperation with the German occupying power (Norway and Netherlands). Despite meeting different political, institutional and cultural frameworks, the Nasjonal Samling in Norway, the Nationaal Socialistische Beweging in the Netherlands and the National Fronten movement in Switzerland promoted quite similar ideas. They requested a radical restructuration of society and defined how education was to be reformed in order to reach their vision: the replacement of the democratic order by a homogenous, authoritarian Volksgemeinschaft.

Secondly, we will discuss democratic responses to fascist ideals and practices of education and schooling on the example of the activities of the UNESCO 1947-seminar on education for international understanding. After the Second World War, UNESCO worked to transform these ideas into practice. Discussions on education for international understanding had its roots in the intellectual cooperation within the League of Nations before the war. This work was further developed in light of what the Allies knew about National Socialist and fascist schooling in Europe during that period.

By reconstructing the relationship of educational ideals and school reforms in the context of Europe's fascist era, our session would like to initiate a debate on authoritarian challenges for schooling in democratic societies

Speakers/abstracts:

Thomas Rouss (University of Zürich)

Giorgia Masoni (University of Lausanne)

Anja Giudici (University of Pennsylvania)

Authoritarian ideals and programmes for school reforms in a multilingual country: a comparison of Swiss fascist movements in the 1930s and 1940s

The image of Switzerland as an antifascist stronghold has played a vital role in the country's post-war self-perception. Still, in the 1920s, authoritarian fascist movements did rise all over the various linguistic areas of the country. As some of us have shown for the case of German-speaking Switzerland, a remarkable number of educators—teachers, education administrators, and educational scientists—joined the ranks of Swiss fascist movements. Like their counterparts all over Europe and the U.S., Swiss fascists advocated a corporative economic order, an authoritarian democracy, as well as exclusivist and nativist understandings of the society supposed to constitute the nation. Educationally engaged sympathisers worked on elaborating educational programmes that should put these visions into practice. However, especially the vision of a racially, culturally, and ethnically homogenous nation, what German-speakers called a *Volksgemeinschaft*, seems at odds with the multilingual and federalist constitution of the Swiss state, whose legitimacy and boundaries most of these groups did not dispute.

Against this background, this paper aims to tackle two issues. First, it investigates whether Swiss fascist movements and their representatives defended the same vision of the Swiss society and nation, and how did they reconcile this vision (or these visions) with the culturally and racially homogenous understandings put forward by their European counterparts. Second, it asks whether and how these potential ideological differences influenced these groups' educational ideals and programmes. To this end, the paper analyses and contrasts the programmatic literature produced by representatives of Swiss fascist movements in German- and Italian-speaking Switzerland between the late 1920 and 1945. These were the two regions in direct contact with and directly threatened by ideas of a racially and culturally pure nation espoused by fascist regimes.

The paper focuses on authoritarian political and educational ideals from a comparative perspective and outside the cradles of European authoritarianism typically focused by literature. This yields new insights as to how prominent political concepts of fascism, like the one of the *Volksgemeinschaft*, were adapted to local customs, and how they relate to ideas of education and schooling. A focus on authoritarianism is not only of topical interest, but also completes our understanding of the relationship between politics and schooling, as well as, by constituting the counterfactual, between democracy and education

Nicola Karcher (Center for Studies of Holocaust and Religious Minorities, Oslo):

A Nationalist Socialist School for Norway. Concepts of Education during the German Occupation

After the occupation of Norway in 1940, Reichskommissar Josef Terboven declared on September 25 the so-called new order of the Norwegian society (Fritt Folk, September 1940; Bohn, 2000). Based on the collaboration with the German occupying power, the local fascist party Nasjonal Samling almost immediately started its attempts of Nazification. Within short time Norway should become transformed into a totalitarian National Socialist state; in a long-term perspective the country should become part of the future "Greater Germanic Reich" (Norsk Skuleblad October 1941; Emberland/Kott, 2012).

As German National Socialist educators and ideologues, Nasjonal Samling regarded the ideologisation of the youth as a major step to carry out the National Socialist revolution from above (Wyller, 1958; Røssum, 1981). Hence, the party put the Nazification of the school sector at the centre of their attempts of gleichschaltung. This made a corresponding school reform necessary. National Socialist principles such as the "Führer principle", so-called race criteria and the rejection of the equality of the people were promoted as the basis of all schooling (Den Norske Skole, November 1944). Norwegian teachers should function as "political soldiers", educating their pupils to convinced National socialists who eagerly would sacrifice themselves to the Nordic "Volksgemeinschaft" (Norsk Skuleblad, October 1941; Wildt, 2007).

The attempts to Nazify the Norwegian school met massive protests (Wyller 1958, Gjelsvik 1977). Thus, very little attention has been paid to the ideas and concepts about a Norwegian National Socialist school. How was fascist education in Norway supposed to look like? What kind of educational concepts did Nasjonal Samling develop for the school? And to what extent were ideas imported from Nazi Germany?

By investigating these questions, the presentation will discuss several concepts and ideas of a fascist education in Norway during the German occupation. Linking it to the cases of the Netherlands, non-occupied Switzerland and the post-war politics of UNESCO, the paper will also ask more general how education was ideologized and used as a political tool.

Nienke Altena (University of Amsterdam):

Changing the Dutch educational landscape during times of National Socialist occupation – July 1940 until November 1941

The educational landscape of the Netherlands has been characterized by a strong sense of continuity and can be seen as a product of a democratic society throughout time. In contrast to this stands the period of the authoritarian German occupation of the Netherlands from 1940 to 1945. On the one hand, the National Socialist occupier aimed to transform Dutch society on ideological grounds, and tried to exert control over part of society through educational measures. On the other hand, changes in the political landscape created possibilities and opportunities for organisations of the civil society to push their own agenda. These included the Dutch National Socialist Political Party (N.S.B.) but also other organisations such as the unions. Pragmatic choices were made by these actors; sometimes at variance with their own ideological background in order to strengthen their own position within the New Order of the National Socialists. The months July 1940 until November 1941 can be seen as the peak of a period of possibilities for initiatives of educational innovations, reforms and changes; power relations within the educational landscape were not yet solid, the position and goals of the occupier were not crystal clear yet and, more than ever, long wanted changes and reforms within education, now seemed possible to finally be implemented. Stuck in the middle were the schools and teachers themselves. This paper will analyse this period, of July 1940 until November 1941, focusing on the interaction between the German and Dutch authorities, the actors relevant to education within the Dutch civil society as well as the schools and teachers themselves, regarding educational reform and practices. The focus will be on the effect the new National Socialist regime and their ideas and ideals on educational policies and practices; how profoundly and consistent were the changes in in this period? Can there be an explanation to why some measures and changes, initiated by the new regime and Dutch National Socialists as well as by existing actors within the Dutch educational system, were implemented more effectively than others? And what does this say about the ability of an authoritarian regime such as the German National Socialists to swiftly influence

and change a nation's education? By addressing these issues, new light will be shed on the core of the relationship between politics and education during radical times of change, revealing the complexity of the implementation of educational reform.

Elisabet Teige (Volda University College):

International understanding – a response of peace

During and in the aftermath of the Second World War, education was recognised as one of several important battlegrounds for the Allied powers. While the previous presentations in this session discuss aspects of fascist education in different European contexts, this paper investigates how one Allied response to this kind of education and indoctrination played out. Discussing one specific educational idea, the UNESCO education for international understanding, this paper focuses on the role of education for international understanding in creating a new world order based on peace and human rights after WWII. Education for international understanding was regarded as a tool to reach this goal – an idea, we would consider as utopian in a today's perspective. It was supposed to serve as a bulwark against totalitarian thoughts and ideas. But what was international understanding? How was it to be disseminated? What kind of human beings were to be created in order for the post-war project of a peaceful world to be realised?

To be able to answer these questions the presentation will use the UNESCO seminar on education for international understanding, held in 1947, as a case study. At the seminar educators from most of UNESCO's member countries were present to discuss international understanding, and the seminar reports gives a good insight to the discussions on educational understanding in the early years after the war was over. The reports will constitute the main source material behind this presentation. The ideas behind education for international understanding have its roots in the inter-war years, but was developed and transform in order to contribute to the educational reconstruction of not only Germany, Europe in general, after the Second World War.

Tetiana Zabolotna (Academy of Science of Ukraine):

Education Policy in nazi-occupied Ukraine

The educational policy of the Nazi occupiers on captured Ukrainian territories was carried out in line with their misanthropic theory of racial inferiority of the Slavs, including Ukrainians, which envisaged their eventual physical extermination and denied them the possibility of any spiritual development. The Nazi leaders were convinced that the local population should be uneducated and illiterate, with students receiving only primitive knowledge.

Due to the failure of the Barbarossa plan, Nazi ideologists were forced to develop certain guidelines in the educational sphere. According to those, the Soviet public education system had to be dismantled, with only 4-year elementary schools remaining.

However, implementation of legislative norms in education depended on the occupation zone (districts Galicia, Bukovina, Transnistria, Reichskommissariat Ukraine, "Military Zone"). For example, in the Galician district, educational policy can be described as "enlightened colonialism". According to that doctrine, the aborigines' education level should not exceed or even approach that in Germany, but also should not fall to a point that would threaten to paralyze the normal economic life of the occupied territories. Therefore, folk and vocational schools became the main ingredients of the new educational policy.

On the contrary, in the Reichskommissariat Ukraine, even the opening of primary folk schools was jeopardized, as it was not always possible to fulfill the conditions imposed by the occupation authorities. Further educational reforms were controversial, caused by differences between A. Rosenberg and E. Koch. The former deemed it necessary to allow secondary, vocational schools and even higher education institutions in Ukraine, whereas the latter insisted on the existence of primary schools only. However, when the problem of skilled workers arose, the occupants were forced to allow the functioning of vocational schools, courses, technical schools and even universities, except in the sphere of humanities.

In general, the merit of establishing a large number of educational institutions in the occupied Ukraine belongs to the Ukrainian public. Due to its efforts and perseverance it became possible to restore educational institutions of various levels.

The main problems in the activity of educational institutions of Ukraine of this period included: controversial occupational law, material problems (poor financing, lack of premises, fuel, notebooks, training equipment); prohibition of Soviet textbooks; low attendance

Over time, the activities of educational institutions came under full control and active intervention of the occupation authorities. Educational policy became distinctly pro-German. Educational departments were set up, to coordinate and control the entire educational process. School education was imbued with ideological instructions of the Third Reich authorities, which formed a system of values alternative to the Bolshevik one.

Sesjon 1D: Individuelle bidrag - Universitetene blir til

Onsdag 19. september 10:15 - 11:45

Rom: "Olav Trygvasson"

Sesjonsleder: Annika Ullman (Stockholm universitet)

Innledere/abstracts:

Annika Ullman & Anders Gustavsson (Stockholm universitet):

Mitt i stadens vimmel. De öppna föreläsningarna vid Stockholms högskola 1878-1908

Den 14 oktober 1878, efter decennier av debatt och skarpa meningsskiljaktigheter, var Stockholms Högskola ett faktum. Nu hade huvudstaden omsider lagt grunden till ett eget universitet, nu skulle Sverige äntligen få en akademi mitt i samtiden och det pulserande samhällslivet. Man kan säga att visionerna för den nya högskolan formulerades som en kritik mot de gamla "småstadsuniversiteten" som beskyldes för att vara alltför tillbakablickande, introverta och intrasslade i det statliga examensväsendet... För stockholmsradikalerna var det istället framtiden, öppenheten och det fria studievelet som hägrade. Vissa ville – med Collège de France i Paris och Royal Institution i London som förebilder – skapa en helt examensfri akademi. Men majoriteten i högskoleföreningen valde en strategi där man både värnade om öppenheten samtidigt som man organiserade för examensgrundande studier. De öppna föreläsningarna blev ett viktigt forum för att ta staden i besittning. Man kan t.ex. notera att åhörarna inledningsvis var dubbelt så många som studenterna och att läroverkslärarna hade fribiljetter. Småningom erhöles de första examensrätterna (1904 i naturvetenskapliga ämnen, 1907 juridiska och statsvetenskapliga ämnen) och det blir tydligt att dubbelstrategin varit framgångsrik.

I vårt papper kommer vi att diskutera några exempel på hur öppenhet och frihet användes som retorisk resurs under de här formeringsåren. Vi intresserar oss för retoriken kring nödvändigheten av en högskola i huvudstaden med ett särskilt fokus på högskolepedagogiska implikationer i en ny öppenhet och frihet i den nya högskolan. Empirins brännpunkt finns – som framgår av titeln – i staden och de öppna föreläsningarna.

Roger Johansson (Lunds universitet)

Lennart Olausson (Malmö högskola):

Malmö högskola bli til

Vi vill studera processen bakom högskolans tillkomst och dess konsolidering och utveckling. Hur blir ett universitet till?

Malmö högskolas officiella födelsedag var den första juli 1998. De första tankarna på en högskola i Malmö – då tänkt som en filial till Lunds universitet – hade börjat ta form under våren 1994.

Bakgrunden till högskolans tillkomst låg också i Malmös ekonomiska kräftgång med en förlust av nästan alla större industrier och 40 000 invånare under 1980-talet, sjunkande förvärvsfrekvens och en skattekraft som väsentligt understeg genomsnittet i riket i övrigt. Storstadsutredningen (SOU1990:36) hade också visat att de utsatta områdena heller inte längre drogs med i konjunkturer av återhämtning och uppgång. Man pekade i utredningen på behovet av tillväxtfaktorer som infrastruktur, utbildning och forskning. Och här såg man Malmö högskola som en sådan tillväxtfaktor för staden. Man kan konstatera att Malmö högskola på flera sätt kommit att leva upp till sitt uppdrag att dra till sig första generationens akademiker och studenter med utländsk bakgrund, samt att den eftergymnasiala utbildningsnivån i Malmö har ökat. Hur sambanden med högskolans tillkomst ser ut är dock inte givna.

Linda Helen Haukland (Nord University):

The Bologna Process and its Related Dilemmas

The Bologna Process has made a great impact on the development of European higher education, though the strongest impact is not from the process itself, but from other national reforms introduced together with it. Having a relative young higher educational system, Norway was ahead of most European countries in implementing the Bologna Process and reforms indirectly linked to it. Due to path dependencies and the Higher Educational Institutions being to a certain extent autonomous and carriers of their own culture, we cannot draw conclusions on the local level without empirical studies. Therefore, the case of North University shows us how this process directly and indirectly affected the Higher Education Institutions in Norway.

The Higher Education Institutions integrated horizontally in an educational system being increasingly hierarchical and competitive. The need of standardization in order to secure equality and efficiency revived the dilemma between, in Weberian terms, bureaucracy and democracy. Second, there was a dilemma between independency and dependency in relation to the state, enhancing the shift from a autonomous to a heterogenous system, where professional, substantive and procedural institutional autonomy was replaced with a administrative and procedural institutional autonomy. Third, dilemmas arose from the Higher Education Institutions' increasingly stronger relationship with society, especially from the increasing demand for utility, equality, efficiency and quality, resulting in an evolving accreditation institute. The relationships between Higher Education Institutions, the state and society gained strength during the period, meaning these dilemmas did become more present along with tensions related to academic freedom.

The Bologna Process played the role both as supplier of terms and a catalyst of these dilemmas, and hence contributed to the development of new universities in Norway.

Sesjon 1E: Individuelle bidrag - Studieforberedende versus yrkesforberedende opplæring

Onsdag 19. september 10:15 - 11:45

Rom: "Tordenskjold"

Sesjonsleder: Åsa Broberg (Stockholms universitet)

Innledere/abstracts:

Åsa Broberg & Jonas Gustafsson (Stockholms universitet):

Qualification and equality. How models of differentiation affected practical-aesthetical and vocational subjects in Swedish compulsory education in the mid-twentieth century

The aim of this paper is to analyze how the political decisions concerning models of differentiation has affected practical-aesthetical subjects and vocational preparation within the compulsory education. In the political debate about the Swedish national educational reforms in the nineteen forties and fifties, different political and educational goals regarding qualification and equality were expressed. The main research question is how these sometimes conflicting intentions for compulsory education affected practical-aesthetical and vocational subjects, as well as their relation to traditional academic subjects.

It can be observed how differentiation is sometimes a political strategy, and sometimes a more or less unintended process. During the period of the investigation, 1940-1960, differentiation was an explicit topic of interest. It was viewed as an important tool to obtain certain political goals. Therefore various experiments, applying different models of differentiation, were conducted in order to inform and support political decisions on how to organize a new compulsory educational system.

The political aspects of differentiation during the construction phase of the educational system implemented in the 1960s, has been described thoroughly in previous research. Less is done to understand consequences from different educational perspectives such as the conception of particular subjects or conceptions of the relation between theoretical and practical subjects which both are the focus of this study.

The compiled empirical material consists of documents of different kinds that relates to the so called issue of differentiation, such as public inquiries, school curricula, and researchers' reports from various differentiation experiments.

The project illustrates how educational reforms to a large extent were based on and defended by psychological investigations. By referring to psychological experiments, the coherent compulsory education was first divided into three tracks in the last school year - a general (unspecified) track, a vocational track and one track preparing for higher theoretical studies. This overall structure had a great impact on how the vocational and practical-aesthetic subjects were organized and seen as important for further vocational studies.

We discuss how the approach to differentiation in the experimental phase laid the foundation for how we later have perceived vocational education differently from academic education in relations to preparatory needs.

Celine Berglie (NTNU):

Et historisk blikk på videregående opplæring

Etter andre verdenskrig hadde vi i Norge to store opplæringstradisjoner i fortsettelsen av folkeskolen: den ene rettet mot allmenndannelse og den andre rettet mot yrkesopplæring. Tradisjonelt hadde disse retningene liten eller ingen forbindelse med hverandre. I 1945 ble det i de politiske partienes fellesprogram formulert et mål om å samordne hele skoleverket, både de praktiske og de boklige skoleformene. Man ønsket å se opplæringene i et mer samlet perspektiv. På 1990-tallet, nesten 50 år senere, uttrykkes det i forbindelse med reformeringen av hele skoleverket at nå skal sluttsteinen legges på plass for å binde de to tradisjonene sammen.

Det ser ut til å ha vært en kontinuerlig prosess å samordne de ulike tradisjonene, som i dag går under fellesbetegnelsen videregående opplæring. Allmennopplæringen og yrkesopplæringen har nærmet seg hverandre gjennom blant annet Steenkomitéens arbeid i 1960-årene, Lov om videregående opplæring av 1974, opprettelsen av kombinerte videregående skoler og Reform 94. Til tross for at man har kommet en lang vei med å samordne opplæringstradisjonene, finner man problemstillinger som berører forholdet mellom allmennopplæring og yrkesopplæring den dag i dag. Tidligere kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksen peker blant annet på at det er nødvendig å heve statusen til yrkesfagene og bekjempe et uakseptabelt høyt frafall i videregående skole. Statistikk fra SSB viser at det kun var 59% som fullførte yrkesfaglig utdanningsprogram mot 86% som fullførte studieforberedende utdanningsprogram i perioden 2011 – 2016. 2018 oppgis som «yrkesfagenes år», og det vises til at vi vil mangle ca. 90 000 fagarbeidere i 2035 hvis dagens utvikling fortsetter. Utfordringene vi i dag står overfor kan peke på noen utfordringer ved å skape et helhetlig og samordnet skolesystem som preges av to ulike tradisjoner, og indikerer muligens at sluttsteinen for samordningen ikke er lagt.

Jeg er i oppstarten av mitt doktorgradprosjekt, og så langt i prosessen er mitt overordnede tema formulert til å gjelde utviklingen og relasjonen mellom allmennopplæring og yrkesopplæring fra tiden etter 1945. Slik sett vil hensikten med min studie være å analysere to kulturer; allmennfagopplæringen og yrkesfagopplæringen. Ved hjelp av kritisk diskursanalyse som metode skal jeg se på et utvalg av de mest sentrale tekstene i den aktuelle perioden for å finne svar på følgende problemstillinger: Hvilke begrunnelser og resonnementer kan en finne i utvalgte tekster om henholdsvis yrkesutdanning og allmennutdanning? Hvilke stemmer blir hørt og hvilke stemmer blir ikke hørt? Hvilke diskurser gjør seg gjeldende? På hvilken måte har de ulike diskursene fått gjennomslag? Å samordne allmennopplæringen og yrkesopplæringen er en problemstilling og et mål vi har kunnet følge gjennom lengre tid, og som til dels er en problemstilling som også er aktuell i dag. Derfor ser jeg for meg at det også vil bli aktuelt å diskutere funnene opp mot dagens situasjon.

Ebba Christina Blåvarg (Stockholms universitet):

From an active future towards an introspective present. – Psychology in the upper secondary school between 1965 and 2011

The purpose of this study is to highlight transformations in the Upper Secondary School subject Psychology in Sweden during 1965 - 2011. In particular, expressions concerning how the subject aim to foster the student towards being a mindful democratic citizen, how the student are to develop skills that

will support navigation in a world of rapid change and an overflow of information, as well as developing awareness and tolerance for themselves, other people and groups. The analysis will be conducted with a discursive archeological approach in the spirit of Foucault, with elements of critical discourse analysis. The material being analyzed will be curricula and policy documents related to the Upper Secondary School Curriculum of 1965 (Lgy 65), the Upper Secondary School of 1970 (Lgy 70), The 1994 Curriculum for the Non-Compulsory School System (Lpf 94) and Upper Secondary School 2011 (Gy 2011). Expected findings are different discourses concerning how the motivation and educational ambition of the subject psychology has changed in relation to the students. How it has transgressed from a student-centered content that targets an active future to a more fact-oriented individual focus here and now. How an ambition to help students develop tolerance and understanding of both others' and their own positions in the group, society and the world changes throughout the audits of the curricula. Also, an additional discourse that can be seen in the curricula is how society consistently is described as rapidly changing with a large flow of information and that the subject psychology can assist the student to develop an ability to master this, perhaps especially when it comes to dealing with false or misleading information. An issue that seems to be as present today as in the past. Overall, although the psychology subject has in parts remained the same it has also fundamentally changed in its relation to contemporary society, and the educational ambition with the subject psychology today is different from what it was when it was introduced in the curricula.

Key words:

Psychology, school subject, upper secondary school, curriculum, discourse, transformations, educational history.

Germund Larsson (Uppsala universitet):

Crimes and expulsions - Punishment practice in the Swedish upper secondary schools, 1905–1961

The aim of this paper is to analyse the system of punishment at the upper secondary schools in Sweden during the twentieth century. The main research question is: how did the system of punishment function and change from 1905 to 1961? The investigations concentrate on the offences committed, the spatial features of the jurisdiction, the agents involved, as well as the systems of meaning that underscored the penal process. The analysis is mainly founded upon an extensive source material comprehending all expulsion cases at the upper secondary schools during the period that tries to enrich our understanding of how the system of punishment operated during the twentieth century. The pupil and his or her morals and conduct were at the heart of the system of punishment. It is shown that the hardest punishment, the expulsion, was not only passed for the most severe offences, but also for more banal infractions. Furthermore, the juridical system of the upper secondary schools stretched far beyond the physical milieu of the school yard. Offences committed in the public arena of the town, as well as the private institution of the household, stood grounds for excluding a pupil. Additionally, the relative importance of different types of agents that enacted the system changed over time. Headmasters and teachers were successively accompanied by new agents such as school physicians, the child protection agency as well as modern law enforcement personnel. Finally, the rationality – the historically specific system of meaning underlying the judgment of pupils' offences – behind the decisions to issue the hardest punishment is examined. Ideas of conduct relating to gender and social class, values concerning truthfulness and deceitfulness, as well as ideas of physical attributes and their connection to intelligence and mental disease, all played parts in the examination of the offending pupils. The study argues that the system of

punishment was something more, and something else, then a mere part of the pedagogical practise of the upper secondary schools. In the system of punishment, internal school traditions converged with partially contradictory tendencies within society at large.

Sesjon 2A: Individuelle bidrag - Fellesskolen

Onsdag 19. september 12:00 - 13:30

Rom: "Amfiet"

Sesjonsleder: Einar Sundsdal

Innledere/abstracts:

Harald Thuen (Høyskolen Innlandet):

Den norske fellesskoleideen

Utdanningspolitikens kjernetema i Norge har siden 1850-årene vært fellesskolen. Dens reformlinje spenner fra allmueskolen (1860) via folkeskolen (1889) og den 9-årige grunnskolen (1969) til dagens 10-årige grunnskole (1997). Fellesskoletanken målbar i utgangspunktet prinsippet om en felles skole for alle barn på tvers av klasseskiller, som grunnleddet i et nasjonalt utdanningssystem. Ideen vært legitimert i to hovedmotiver: sosial integrasjon og nytteorientert kunnskap. Det første vektlegger fellesskapets sosiale verdier, det andre kunnskapstilegnelse og individuelle verdier. I vekting mellom motivene har venstresiden i politikken, enkelt sagt, hegnet om det første, høyresiden om det andre. De to posisjonene har i perioder trådt fram som ideologiske motpoler, spisset symbolsk i motsetningen mellom 'enhetsskolen' og 'kunnskapsskolen'. I denne presentasjonen søker jeg i kortform å beskrive fellesskolens utvikling i veksling mellom 1800-tallets kunnskapsskole, 1900-tallets enhetsskolen og 2000-tallets kunnskapsskolen. Utviklingslinjen tegnes ut i lys av sett bærende begreper: allmenndannelse, solidaritet, likeverd og ferdighet.

(Presentasjonen bygger på boken: H. Thuen: Den norske skolen. Utdanningssystemets historie. Abstrakt forlag 2017.)

Harald Jarving (UiO):

Felles skole etter folkeskolen – mot resultatkappløp for alle

I løpet av to tiår fra 1955 forlater en i Norge en skoleordning med folkeskole som en kort felles skole (enhetsskole) og i tre knipper av reformer – i 1970-årene, 1990-årene, og fra 2006 – utvikles en lang felles skole med flere trinn. Det foreløpige resultatet, dagens lange grunnsopplæring, skal ha plass for alle. Samtidig skal utdanningsinstitusjonene differensiere og differensieringsoppgavene framstilles i omskrivninger og et språklig for 'løyndemål' som også gjør oversiktlig framstillinger mer krevende.

Vurderingsordninger og krav til kompetanse for neste utdanningsnivå har gradvis blitt gjennomgående overgangsmekanismer og koblinger mellom utdanningsnivåer. I konstruksjonen av overgangskrav mellom nivåene ble allmennfaglige eksamenstradisjoner fra realskole og gymnas lagt til grunn. Examen artium ble tilsvarende brukt som lest i regulering av krav til allmenn studiekompetanse.

Utdanningssektoren ble mer integrert og samtidig mer ensidig i vektlegging av allmennfag og poengkonkurranse. Virkningene av utdanningsveksten skiller seg her fra virkningene av de likhetsskapende velferdsreformene i Norge i det 20. hundreåret. Meritokratisk konkurranse ut fra skoleresultater sammen med prioritering av allmenne fag som opptaksgrunnlag til lange og spesialiserte utdanninger er markerte innslag i dette mønsteret.

I denne framstillingen er materiale knyttet til vurderingssystem, eksamensordninger og kompetansekrav sentralt materiale og den bygger på tidligere arbeider ut fra tilsvarende kildetilfang. To av disse arbeidene er:

- Fellesskoletradisjon med læreplanskapte vansker, kapittel i Haustätter, R. S. (red.): Inkluderende spesialundervisning. Bergen: Fagbokforlaget 2012.

- Resultater som teller, i Elstad, E. og K. Sivesind (red.) PISA – sannheten om skolen? Oslo: Universitetsforlaget, 2010

Nina Volckmar (NTNU):

Utviklingen av en felles skole på Færøyene – mellom dansk og norsk innflytelse

Færøyene var under norsk herredømme fra ca. 1000-tallet og fram til 1814, men da Norge gikk inn i Kalmarunionen med Danmark i 1397, tok Danmark i økende grad kontroll også over Færøyene. Som en følge av Kieltraktaten i 1814 måtte Danmark overgi Norge til Danmark, mens Færøyene forble under dansk herredømme. Med Hjemmestyreløven i 1948 fikk Færøyene indre selvstyre med eget lagting (Løgting) og egen regjering (Landsstýri). Ifølge Hjemmestyreløven var utdanning et område Færøyene skulle ha et selvstendig ansvar for, men grunnet dårlig økonomi ble færøysk utdanning i praksis et fellesanliggende for Færøyene og Danmark. I 2005 ble Hjemmestyreløven erstattet med Overtagelsesloven, som åpnet muligheten for at de færøyske myndighetene kunne overta samtlige saker og saksområder, bortsett fra statsforfatningen, statsborgerskap, Høyesterett, utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitik samt valuta- og pengepolitikk. I dag regulerer Fólkskúli loven av 1997 (sist oppdatert 2011) 9-årig obligatorisk skole med et frivillig 10. påbygningsår og særskilte lover for henholdsvis gymnas og yrkesopplæring fra 2012 og 2015. Færøyene har gjennomgående vært utsatt for store økonomisk svingninger og finanskrisen 1989-1995 førte til stor arbeidsledighet og utvandring til Danmark. Per nå er det oppgangstider og fiskerinæringen gjør det særlig godt. Færøyene har siden 1990 hatt eget universitet med 3 fakultet, Fakultet for færøysk språk og kultur, Fakultet for naturvitenskap og Fakultet for historie og samfunnsvitenskap.

Dette bakteppet gjør utviklingen av skole og utdanning på Færøyene særlig interessant. I hvilken grad har Færøyene utviklet et utdanningssystem tilpasset færøyske forhold og behov, og i hvilken grad er færøysk skole og utdanning et resultat av dansk og kanskje norsk innflytelse? Det finnes en detaljert hovedkilde til utviklingen færøysk utdanning, Skole på Færøerne i 1000 år. En skolehistorisk håndbok, skrevet av tidligere skoledirektør Ludvig Petersen i 1994. Verken utdanningshistorie eller utdanningspolitikk ikke er egne forskningsområder ved Universitetet på Færøyene (Fróðskaparsetur Føroya), og finnes det ikke, så vidt jeg kjenner til, verken framstillinger eller analyser av den skolepolitiske utviklingen etter 1994, eller noe pågående forskning om færøysk skoleutvikling.

Dette konferansebidraget tar sikte på å gi et historisk riss av færøysk skoleutvikling fra 1800-tallet og fram til i dag, der hensikten er å spore blandingen av færøysk, dansk og norsk innflytelse, regulering og kontroll. Deretter følger en diskusjon av i hvilken grad Færøyene selv har kunnet bestemme over sin egen

skoleutvikling, og til slutt forsøke å forklare de utfordringene og hindringene et lite land med relativt få innbyggere står overfor i dette arbeidet.

Kildegrunnlaget består i all vesentlig grad av Petersens bok fra 1994, relevante lover og læreplaner, intervju med tidligere byråkrater i skoleverket og i noen grad Dansk skolehistorie i 5 bind.

Einar Sunsdal og Maria Øksnes (NTNU):

Fra oppdragelse til læring i barnehagen

Tema for dette paperet er oppdragelse i barnehagen, nærmere bestemt hvordan oppdragelsesbegrepet er forsvunnet ut av de sentrale barnehagepolitiske dokumenter og hva som er kommet i stedet.

I 2008 ble formålsparagrafen i den norske Barnehageloven (Lov om barnehager) endret. Den sentrale endringen var at oppdragelse ble fjernet. Siden loven trådte i kraft i 2010 har altså ikke barns oppdragelse hørt til den norske barnehagens begrunnelse og formål. Oppdragelses-begrepet har likevel hatt sin plass i Rammeplan for barnehagens oppgaver og innhold frem til 2017. Med ny rammeplan for barnehagen i 2017 er oppdragelsesbegrepet helt ute av de sentrale barnehagepolitiske dokumenter.

Flere forskere har analysert endringen av barnehagens formålsparagraf i 2008. Fokus for disse analysene har gjerne vært at oppdragelsesbegrepet ble fjernet og dannelsesbegrepet ble lagt til i loven, noe som gjerne tolkes dithen at danning skulle erstatte oppdragelse.

Vi vil i dette paperet gi noen bud på hvorfor oppdragelse forsvinner fra barnehagen. Hensikten er å utvide fortellingen om hvordan det kan ha seg at oppdragelsen forsvant fra barnehagens begrunnelse. Et spørsmål vi legger til grunn er hva det betyr at oppdragelsen forsvinner og andre begrep innrammer barnehagens virksomhet. Vi hevder at dannelse som «oppdragelsens arvtaker» kan forstås i sammenheng med den pågående forskyvning fra omsorg og oppdragelse til læring og kompetanse. Slik vi forstår det handler ikke dette bare om begrepsmessige endringer, men om en økende individualisering og psykologisering av vår forståelse for hvordan barn blir del av samfunn og kultur.

Vi foreslår at det som er kommet i stedet for oppdragelse ikke er danning, men et stadig ekspanderende læringsbegrep.

Sesjon 2B: The History of Teachers: Nordic Perspective

Onsdag 19. september 12:00 - 13:30

Rom: "Lars Tiller"

Chair: Johannes Westberg (Örebro universitet)

Sesjonsbeskrivelse:

Despite the significance of teachers in the rise of mass schooling, the history of schooling was long marked by what Geraldine Clifford described as a "virtual invisibility of teachers". The past decades have, however, seen an increased interest in the history of teachers and teaching. This research includes studies of the professionalization and feminization of the teaching forces, as well as the material realities of teachers, the everyday interactions and pedagogies of teachers, and teachers' earnings and living arrangements.

The purpose of this Nordic and interdisciplinary session is to reflect and comment on these rather recent developments in the historiography of teachers, using the cases of Finland, Iceland and Sweden as point of departure. Bringing together both qualitatively and quantitatively oriented researchers, this session intends to shed new light on some of the basic questions evoked by the existing literature that covers vital issues such as professional socialization, the recruitment of teachers, teachers' livelihood, and the gendered social and demographic profile of teachers.

Speakers/abstracts:

Merja Paksuniemi (University of Lapland):

Professional socialization on female teacher's occupation in Finland in early 1900's

This paper aims to clarify what kind of professional socialization process was for female teacher's occupation in early 1900's. According to the data the socialization process included several aspects; for instance female teacher's professional included discipline, morality and decency among the skills which teacher needed in her occupation. The requirements for women insisted that teachers should offer activities to the people of the community she worked at during the evenings: her job was not only to teach children. The purpose of this paper is to show what kind of professional socialization process was functioning during the study years for teacher's profession. The research question is the following: What kind of process was the professional socialization on female teacher's occupation in Finland?

The research question concerns three topics; entrance tests, skills and behavioural requirements. The research is based on primary sources which are archive sources and Annuals of the teacher training colleges for female teachers.

Emil Marklund (Umeå University):

Pioneering teachers – Characteristics of teachers in a rural society during the consolidation of public schooling

This paper examines teachers recruited to primary schools in the parish of Skellefteå, situated in the coastal region of northern Sweden during the latter part of the 19th century. Skellefteå was a comparatively big parish (1 400 km²) but sparsely populated, the population increased from about 13 000 in 1850 to circa 20 000 in 1900. My combination of two different sources made up by parish records and teacher register, makes it possible to analyze both the life course (parish records) and employment (teacher register) of some 250 teachers in the local environment. In 19th century Sweden, the elementary school faced extensive challenges concerning how to finance a new school system, attendance rate among pupils and manage the recruitment of qualified teachers. The latter issue is primarily of interest to this paper.

The aim of this study is to investigate how the teacher issue was solved in a rural community from the first elementary school act in 1842 up until the turn of the 19th century. What educational background/degree had the teachers recruited and how did this differ between different types of schools? What was the situation for teachers regarding: the length of employment, mobility within the parish and reasons for exiting from the occupation? Which patterns and differences can be seen in relation to gender and how can these be understood?

To obtain answers to these questions, this study makes use of a prosopographical approach where teachers with a similar life course and teacher career are grouped together. The preliminary results reveal a gendered pattern in the recruitment that shifted over time, as did the educational background of

the teachers. During the 1850s and 1860s, the first few of them were men having an elementary school degree (folkskollärarexamen) who had moved to the Skellefteå region from elsewhere. From the late 1870s and onwards, there was a rapid increase of both the amount of female teachers with a junior school teacher degree (småskollärarexamen) and the number of different types of schools established in the region. The teacher registers suggest yet another pattern. Obviously, men without any teacher training were employed as 'extra teachers' while this was rarely the case for women not having proper education according to the registers. Further, in comparison with their male colleagues, women teachers more frequently held temporary positions which made them move around in the different parts of the parish. In the next step of the analysis, the two sources will be merged completely together to follow the development of distinguishable groups of teachers through the prosopographical approach. This will help to further identify the characteristics and experiences of who were employed in the public schooling during the initial phase of its consolidation in Sweden.

Ólöf Gardarsdóttir (University of Iceland):

Gendered professional routes. The experience of male and female teachers in early 20th century Reykjavík

This paper focuses on the teachers' profession in Reykjavík at the beginning of the 20th century. The chief focus is on the gender aspect, looking at gender differences in professional preparation, social stratification and differences in the demographic profile of male and female teachers.

With its slightly more than 6000 inhabitants in 1901, Reykjavík was by far the largest urban area in Iceland at the time. Population increase was notable in the beginning of the century and by 1930 it had reached almost 30,000 inhabitants. Earlier research has shown that schooling arrangements in Reykjavík differed notably from other places in Iceland. Even before compulsory schooling was introduced in 1907, most children in Reykjavík attended school at a comparatively young age. The school year was longer than in other areas and contrary to other places, teachers in Reykjavík had teaching often as their only profession. Another interesting feature of teachers in Reykjavík, compared to other places, is that female teachers were just as many as male teachers. In other places, especially in the countryside men were more numerous.

This study shows that there were considerable differences in the social and demographic profile between male and female teachers in Reykjavík. Whereas the majority of male teachers were married, it was uncommon for women to be in this position. Female teachers, even those with considerable professional preparation and long experience of teaching, would generally stop teaching upon marriage. Despite this, female teachers in Reykjavík had in the beginning of 20th century longer teaching careers than their male counterparts. Furthermore, it is shown that until the 1940s, female teachers in Reykjavík had both a higher social and educational status than men. Whereas two thirds of male teachers in Reykjavík were farmers sons, this was only the case for a third of female teachers. More than half of female teachers in Reykjavík came from the upper social layers of society (their fathers being government officials, academics, or professionals as fathers) and a notable fraction had studied abroad (mainly in Denmark).

Anna-Kaisa Ylikotila (University of Jyväskylä):

Gendered Teacher Education in the Finnish Society of an Early 20th Century

Equality and early deployment of women's rights are often observed as some of the defining points of

Finnish society. Women were considered to be morally purer than men, which is why they gained access to societal work at the end of the 19th century. It was argued that nature had created men and women to fill certain roles in the society.

This paper discusses the nature-based ideal of a gendered citizenship in the Finnish teacher education institution. The teacher candidate's purity and decency were carefully observed at the teacher colleges, especially the female candidates were closely kept an eye on. The teacher was expected to be the model citizen for common people, which is why they weren't allowed to behave in an unseemly manner. The main goal is to observe the socialization process to teacher's profession and the contradiction when teacher candidates weren't able to fulfill the expected behaving models. The paper displays some examples from the selected teacher colleges and how the situation was handled in some of the cases when a teacher candidate was not able to fulfill these expectations. These case study examples are observed in the context of contemporary conversation in question.

Qualitative content analysis is used as the main research method of the study. The data for this paper has been collected from the archives of various Finnish teacher colleges. The object is to identify the differences between the ideal male and female teacher by using examples from the collected data, the expectations concerning the teacher candidates and the ways the teacher training institutions tried to uphold the system. The conclusion is that the expectations towards a teacher candidate depended much on one's gender.

Bibliography:

Ahonen, Sirkka & Rantala, Jukka (ed.): Nordic Lights. Education for Nation and Civic Society in the Nordic Countries 1850 – 2000. Finnish Literature Society, Helsinki 2001.

Albisetti, James. C., Goodman, Joyce & Rogers, Rebecca (ed.): Girls Secondary Education in the Western World: From the 18th to the 20th century. Palgrave Macmillan, New York 2010.

Burchardt, Mette, Markkola, Pirjo & Valtonen, Heli: Education, State and Citizenship. Nordic Centre of Excellence NordWel, Helsinki 2013.

Hargreaves, Andy: "Four Ages of Professionalism and Professional Learning" (2000), published in Teachers and Teaching: Theory and Practice, vol. 6 (2000) 2, p. 151 – 182.

Paksuniemi, Merja & Määttä, Kaarina: "How Were the Students Turned into Decent Teachers by the Free-time Activities at the Teacher College of Tornio in 1921 – 1945" (2011), published in Elixir Psychology 39 (2011).

Thorstendahl, Rolf & Burrage, Michael (ed.): The Formation of Professions. Knowledge, State and Strategy. SAGE Publications, London 1990.

Sesjon 2C: Knowing Nordic Nature. Nature as a Subject of Education in Norway and Sweden in the nineteenth century

Onsdag 19. september 12:00 - 13:30

Rom: "Jacob Roll "

Chair: Merethe Roos (University College of South-East Norway)

Sesjonsbeskrivelse:

Nature occupies a privileged prestige in present-day Nordic self-understanding and in the outside view of the Nordic countries. In this session, we will argue that this position is rooted in nineteenth century nation-building processes in which school and education played a pivotal role. The point of departure is that Nordic self-identity of closeness to, respect for and affinity to nature is a result of formative processes taking place in the nineteenth century. In these processes, enlightenment, education, and circulation of knowledge played crucial roles. The session will enlighten the intersection of nature, society and education in nation building and modernizing processes in the Nordic area in the nineteenth century by focusing on nature as a subject of education and as well as a topic discussed in public sphere at the time. We will argue that interpretations and presentations of nature, inside as well outside educational systems, may be seen as means – “uses of nature” – to influence society and stimulate citizenship by knowledge production.

The papers will emphasize particular national features in Norway and Sweden, and focus on comparative perspectives and transnational connections and tensions between the countries. From the 1840's, new school acts were adopted and educational media developed in order to secure better schooling for all segments of society. In the folk high schools as well as in public schools, schooling in natural sciences played a core role from mid nineteenth century, albeit with differences between the countries. In countries with a strong Lutheran tradition, education in natural sciences often conflicted the teaching of the Church. In turn, this forced the church to articulate their dogmas and teachings more in accordance with a modern society increasingly informed by impulses from the natural sciences. The resulting tensions between different segments of society could be traced in public and political debates, in political documents and in the growing number of newspapers and periodicals. The issue at stake, which will be addressed at the session, was: Should natural science be taught to the coming generation – the upcoming citizens - and if so, how should it be taught in order to avoid to conflict the fundament upon which the society was built?

The session will consist of four papers, and the panelists and papers are presented below:

Merethe Roos (University College of South-East Norway):

Natural science as Bildung. Scientific teaching in Norway in the mid-nineteenth century

This paper sheds light on how natural knowledge was presented to Norwegian children from the 1860s, and how this caused a debate related to religious questions in newspapers and periodicals the following years, subsequently leading to the establishment of a dissenter congregation in the southeast of Norway, in Jarlsberg in 1872. Due to the Norwegian School Act of 1860 and the subsequent publishing of Peter Andreas Jensen's reader (1863), natural science became a compulsory school subject for all children. This caused a massive protest from traditional Lutheran believers all over the country. They argued that science conflicted the traditional dogmas and would lead the children to perdition, and demanded that other, more dogmatic, readers or the Bible should replace Jensen's book. Their views were disproved by Lutheran believers with a more modern and undogmatic understanding of faith, the latter group often inspired by the Danish clergyman N.F.S. Grundtvig. The debates between these fractions was published in contemporary newspapers and periodicals, and the conflict resulted an even stronger fragmentation of the Norwegian religious landscape than what previously had been seen, with the establishment of the Jarlsberg congregation as the most important result. This paper will discuss/demonstrate how natural science was presented to Norwegian children in the 1860s, and how this lead to a debate in the

Norwegian public sphere the following decade. Connecting with Henrik Edgren's presentation, the paper addresses an overarching question of educational relations in the Swedish-Norwegian union at the time under consideration.

Henrik Edgren (Uppsala University):

The teaching of natural knowledge in Swedish upper secondary school in the 1870s

During the last decades of the nineteenth century – in the era of mass industrialization and nationalism – natural science increasingly discussed as an important school subject. Some teachers and public voices even saw it as crucial for educating young Swedes to become good citizens. Others were not that convinced of the importance of natural science. Among those, it was regarded as unnecessary that the poorer strata of the population – who were dominant in the upper elementary schools in Sweden at that time – should learn any natural science at all. It was enough if the young boys and girls learned basic skills, such as reading and writing, they argued. The school children were also expected to have knowledge about the Christian dogmas, which often opposed rational science. The purpose of this paper is to discuss and analyze how science was apprehended in Swedish upper elementary schools during the 1870s. On one hand, it is obvious that natural science gained more influence. However, on the other hand, there were a lot of resistance against implementing natural science in the practical teaching. From empirical examples in text books, teacher instructions and school inspection protocols, this paper sheds light on how natural science successively was more accepted, even in schools for the poorest people in Sweden.

Tuva Skjelbred Nodeland (University College of South-East Norway):

The presence and function in Norwegian school textbooks, 1889-1914

This paper will explore the presence and function of nature in a selection of Norwegian school textbooks from the period 1889-1914 and discuss the role of nature in how shared national identity and shared cultural heritage was being configured in such texts. The analysis of the textbooks will be placed in the cultural context of the late 19th century, often portrayed as an age of anxiety in Europe, where rapid changes provided formidable challenges to traditional values and the established social order. Scandinavia also had their share of cultural pessimists. On the one hand, social movements and an expanding suffrage contributed to rouse conservative fears of mob rule and chaos. On the other, mass emigration and the health of the industrial workforce brought nature and science into discussions of socio-biological decline and degeneration, alongside attempts at social reform. Against this backdrop, the role nature in establishing a unified national identity, as well as a means of countering social unrest, will be discussed. Viewing textbooks as a mechanism for the production and reproduction of ideas, the paper will trace the lineage of how meanings and connotations of discourse about nature are used by the textbook authors throughout the period. The paper will investigate to what extent nature in textbooks appear in different categories such as the transmission of scientific facts, a desire for social control, ambitions of moral improvement, and finally a shared cultural heritage expressed in a language of "nature".

Brit Marie Hovland (NLA Høgskolen Oslo)

Knowledge of nature and mapping the world – Norwegian textbooks 1860-1900

In the latter part of 19th century, the public school system in Norway was transformed, The Law of 1860 (Lov om Allmueskolen på Landet) introduced the very first secular topics through an authorized national

reading book (P.A. Jensen 1863). The Law of 1889 (Lov om Folkeskolen) continuing the tradition of a canonizing national reading series of books (N. Rolfsen 1893) also introduced the first secular school subjects: History, geography and "knowledge of nature" (Naturkundskab).

For several decades, the only secular textbooks used in regular elementary schools, were the reading book and the History textbook (capitalized as The History) containing maps for geography. This paper will explore how nature was introduced and how the world was mapped in these texts. The textbooks leads us step by step through a transformation of Norwegian Elementary schooling from a church school for commoners preparing for confirmation towards a secular public school as the century turns.

How was the nature and the country mapped, illustrated and described in the books, and how was the textbook received by the "audience" as we can interpret in retrospect using educational journals as historical sources to analyze the textbooks reception history?

The analysis will be focusing the reading books of P.A. Jensen (1863) and Nordahl Rolfsen (1892), and the first history textbooks following the introduction of history as a mandatory school subject from 1889. Leading up to a epoch-making reading and textbook from 1900. Nordahl Rolfsens textbook from 1900 "The Work Wonderland" (I Arbeidets eventyrland. Smaa historier om store ting) summarizes a development and points to something new at the turn of the century. The period 1850-1900 is both in Norway and in Europe characterized by the nation building process and the nation state as the norm. Another time-specific phenomenon was the International Exhibitions – the World's Fair. Did the Exhibitions open a "world" scene of peaceful rivalry between nations, whilst staging the European image of progress? Nordahl Rolfsen used the World Exhibition in Paris 1900 as the stage, location and frame story of a combined textbook of geography, economical geography and world history. Rolfsens book will be an illustrative ending point of the analysis of nature and resources and the mapping of the world in Norwegian 19th century teaching and learning materials.

Sesjon 2D: Med fred som merkevare – utdanning og eigenrepresentasjon

Onsdag 19. september 12:00 - 13:30

Rom: "Olav Trygvasson"

Sesjonsleder: Svein Ivar Angell (UiB)

Sesjonsbeskrivelse:

Sidan mellomkrigsperioden har det norske skule- og utdanningssystemet inngått i fleire internasjonale relasjonar. Frå byrjinga utspelte det internasjonale samarbeidet seg organisasjonar som Folkesambandet og Foreningen Norden. Etter den andre verdskrigen vart slike relasjonar meir institusjonaliserte, og føregjekk innanfor eit vidare spekter av arenaer, som Nordisk kulturkommisjon, UNESCO og Europarådet.

Dei internasjonale relasjonane som norsk skule og utdanning har vore involvert i, har føregått i krysninga mellom det utanrikspolitiske og det utdanningspolitiske feltet. Det kan difor ettergåast i ei rekkje samanhengar: i utdanningsutveksling, i arbeidet innanfor internasjonale organisasjonar og institusjonar, i den nasjonale skule- og utdanningspolitikken og i de sivile samfunnet.

Ein grunnleggjande idé bak det internasjonale samarbeidet innanfor det skulepolitiske området historisk sett, var at dette var eigna til å fremja opplysning, fred og forsoning mellom folk. Dette var til dømes eit viktig innslag i det som gjerne vert kalla for "UNESCO-diskursen". I Noreg rådde det òg ei oppfatning av at den norske samfunnsmodellen og norske verdiar var særskilt compatible med dei verdiane UNESCO representerte. Eit viktig motiv for Noreg sin del, var slik sett å fremja eit bilete av ein særskilt norsk fredstradisjon overfor omverda, og som eit land som representerte sivilisatoriske verdiar. Det som vart sett som eit norsk aktivum i så måte, var òg at landet ikkje hadde ei kolonial fortid.

Utdanningsamarbeidet var eit typisk uttrykk for det som i dag vert kalla "soft power", altså at land aukar attraksjonskrafta si ved å eksponera "mjuke" verdiar overfor omverda. Vidare er det grunn for å tru at det bidrog til å forsterka eit norsk sjølvbilete, som eit land med ein fredsbyggjande misjon i verda.

Denne sesjonen ønskjer å presentera ulike perspektiv på dei internasjonale relasjonane som norsk skule- og utdanning har inngått i historisk sett. Sentrale spørsmål er kva type relasjonar det er tale om, korleis norsk skulepolitikk kan forståast i lys av dette historisk sett og kva bilde av det norske samfunnet som har vorte formidla overfor omverda gjennom denne verksemda.

Innledere/abstracts:

Svein Ivar Angell (UiB):

Utdanning som merkevare – skulesystemet som nordisk «brand»

«Den nordiske modellen» er eit omgrep som er hyppig brukt i omtalar av dei nordiske landa. Omgrepet støyter ein på både i omverda sitt blikk på Norden så vel som i dei nordiske landa sin eigenrepresentasjon. Omgrepet vert likeins brukt både i samfunnsvitskapen og blant medieobservatørar.

«Den nordiske modellen» er forbunde med verdiar som omfordeling, universalisme og offentleg finansiering. Normalt sett er det dei typiske velferdspolitiske institusjonane som vert sett som uttrykk for «den nordiske modellen», og dette er òg verdiar som Norden og dei nordiske landa framhever som ei typisk nordisk merkevare overfor omverda.

I den første etterkrigstida vart skulepolitikken òg sett som eit innslag i å eksponera bildet av Norden som velferdstatar i omverda. Dette kom m.a. til uttrykk gjennom Nordisk Kulturkomisjon og i eigenrepresentasjonen til dei enkelte nordiske landa. Skulesystema vart gjerne framheva som typiske uttrykk for ein nordisk demokrati- og fredstradisjon. Dei vart likeins eit innslag i å få den nordiske regionen til å framstå som mest mogleg einskapeleg overfor omverda.

Dette innlegget drøftar korleis skulepolitikken var eit element i å byggja Norden som merkevare frå den første etterkrigstida og frametter. Kva bilde av Norden var det som vart eksponert gjennom skulepolitikken? Korleis kan utdannings- og skulepolitikken i perioden skjønast i dette lyset?

Elisabet Teige (Høgskulen i Volda):

Utdanning for fred, Folkeforbundet m.m. 1920-1940

Dette innlegget vil utforske arbeidet med utdanning for fred i mellomkrigstiden og ta utgangspunkt i spørsmålet om hva slags kobling det var mellom skole og utdanning og arbeidet for fred. Erfaringen fra første verdenskrig påvirket i høyeste grad de ideene om fred og utdanning til fred som ble fremmet i store deler av Europa i mellomkrigstiden, samtidig som disse ideene også var en motvekt mot den totalitære utviklingen som pågikk i Tyskland. Innlegget vil diskutere Folkeforbundets og tiliggende institusjoners arbeid med spørsmålet om hvordan man kunne skape fred ved bruk av skole og utdanning.

Det var ikke selvsagt at fredsarbeid gjennom skolen skulle bli et internasjonalt anliggende. Fra slutten av 1800-tallet hadde flere filantropiske foreninger, både sekulære og religiøse, arbeidet for moralsk opprustning av barn. I kjølvannet av den første verdenskrigen ble dette arbeidet løftet inn blant annet Folkeforbundet, men ikke uten en viss diskusjon. Hvordan kom dette arbeidet i gang? Hvilke personer og organisasjoner sto i førersetet? Var noen land mer førende enn andre, og i så fall hvilke? Hvordan arbeidet disse organisasjonene for å nå nasjonene, skolene, lærerne og barna? Hvilke mål hadde dette arbeidet, på kort og lang sikt? Arbeidet i Folkeforbundet og andre aktører sammenfaller med en periode der reformpedagogikken blir sentral, og der blant annet Foreningen Norden var engasjert i arbeid med lærebokrevisjon av nordiske historiebøker. Arbeidet var langt på vei formende for hvordan det ble arbeidet med de samme problemstillingene under og ikke minst etter den andre verdenskrigen.

Christian Sæle (UiB):

Historiefaget som fredsbygger

Tiden etter andre verdenskrig var preget av en veldig optimisme, og troen på at internasjonalt samarbeid på utdanningsfeltet kunne skape varig fred mellom nasjonene var sterk. Viktig her var også troen på at man ved å overføre objektivistiske vitenskapsidealer til skolen kunne fjerne normative aspekter ved oppdragelsen, og slik grunnlaget for konflikt. Ikke minst ble historiefaget med sin identitetsskapende funksjon ansett å ha en særlig sentral rolle i nå denne målsettingen. Dette var et syn med sterke røtter i mellomkrigstiden, hvor det var gjort flere mer eller mindre systematiske forsøk på å harmonisere av lærebøkernes historiefremstillinger på tvers av land. Folkeforbundets International Committee for Intellectual Cooperation (ICIC) var en kanal for dette arbeidet, foreningen Norden enn annen. UNESCO tok i 1946 opp dette lærebokarbeidet, blant annet med foreningen Norden som forbilde, et arbeid som utover på 1950-tallet antok ulike former, med historikerkonferanser, lærerseminarer og -møter. Norge og norske aktører spilte en aktiv rolle i dette arbeidet, både som deltaker på og arrangør av konferanser, og ble ved flere anledninger også trukket frem som forbilde. Dette paperet søker å besvare hvilket omfang og hvilke former den norske deltakelsen i dette arbeidet tok. Hvordan var det organisert og hva var motivasjonen for å delta fra norsk side? Hvordan brukte Norge denne muligheten for å markere seg internasjonalt, hva mente man å kunne bidra med og hva var det man ville vise frem?

Kjersti Brathagen (Høgskolen i Sørøst-Norge):

Utdanning for fred. UNESCO på 1960-tallet

UNESCO hadde som mål for stater å utveksle kunnskap om hverandre for slik å forbedre internasjonal forståelse. Et virkemiddel var vandrestillinger som det var en del av blant annet på 1960-tallet. Her kunne stater vise fram det de mente var det fremste innenfor deres kultur og vitenskap. Mens Japan og Kina valgte å sende rundt eksemplere på tresnitt og andre kulturartefakter, diskuterte de nordiske landene en helt annen type vandrestilling. Den skulle ta for seg det nordiske utdanningssystemet, og først og fremst vise land i Midtøsten hvordan utdannelsessystemer kunne være med på å legge grunnlag for demokrati. Dette paperet vil diskutere hva de forskjellige UNESCO-kommisjonene i de nordiske landene mente var det beste ved utdanningssystemene sine og hva de ville vise fram. Videre skal det diskuteres i hvilken grad kommisjonene mente det var én nordisk modell eller fem nasjonale modeller som skulle vises fram. Paperet vil også problematisere hvilke nasjonale egenforståelser som kommer til uttrykk i dette arbeidet.

Sesjon 2E: Individuelle bidrag - Ideer om skolebygg

Onsdag 19. september 12:00 - 13:30

Rom: "Tordenskjold"

Sesjonsleder: Hans Petter Ulleberg (NTNU)

Innledere/abstracts:

Ning de Coninck-Smith (Aarhus University):

Transnational encounters. Constructions of schools and (post)colonialism across continent 1945-1975

At the end of WWII, there was a desperate need for school buildings. In the West, in the war ridden countries and in the third world, where many new nation states were arising. My current research project explores how the ideas of the ideal educational space at the scale of the child travelled across the globe, but also who carried them, how they were translated and transformed - and materialized - through social, cultural and political processes. Central to these processes were the newly founded (1946) international organization for educational and science UNESCO, as well as the two NGOs the New Educational Fellowship and the International Union of Architects (UIA). UNESCO funded three research centers on school buildings, one in Asia, one in Africa and one in Latin America. The focus of my paper is the Asian center - and its collaboration with the Danish furniture designer Jørgen Gammelgaard in the late 1960'ies. My hypothesis is that, in the course of the design process scale in the singular developed into scales in the plural, reflecting conflicts, compromises, pragmatism and different understandings of modernity. The paper draws on new-materialist theory, illustrating the entanglement of meanings and materialities.

Bent Olsen (NTNU):

Homologiens effekt: et historisk case studie af moderne skolearkitektur og en bygnings kunst

Tornemark centralskole på Sydsjælland, Danmark, blev indviet i sommeren 1943 samtidig med de to lokale forskoler i Skafterup og Kvislemark. På centralskolens gavl er opsat fire relieffer (se billede side 3) og på forskolerne hver et. De er alle seks skabt og fremstillet af Gunnar Slot (1914 – 2002). Først er værket tilvirket i ler som derpå er støbt i gips, i denne gipsform har værket fået sin blivende form i beton.

Slot blev tidlig engageret i tegning, skulpturer og relieffer med stærke kunstneriske ambitioner, understøttet af hans forældre, især hans far, som var viceskoleinspektør. Slot fik efter stærk tilskyndelse fra sin far en læreruddannelse uden dog at søge ansættelse i folkeskolen han forblev praktiserende kunstner livet ud parallelt med hans ansættelse som kantor i Slagelse fra slutningen af 1930'erne og senere i Vordingborg.

De seks relieffer er på en gang modernistiske i sin milde naive realisme, med klassiske linjer og med nok så både optimistiske og autoritært manende budskaber, som hylder skole, kundskaber, oplysning, en sund og slank krop og ikke mindst forældre, familie og arbejde. Det hele kan minde om en tidlig, officielt organiseret form for Street art eller en tegneserie. Sådan kan værkerne i det mindste anskues med nutidens øjne.

Med brug af E. Panofskis ikonologi og især P. Bourdieus videreudvikling af denne (Gotik. Gotisk arkitektur og skolastik, 2002) skal to spørgsmål belyses:

- I. Den tilsyneladende store afstand mellem det agrart-rurale levemiljø, som skolerne skal betjene på den ene side og den købstadsarkitektur inkluderende Slots ornamenterende relieffer på den anden. De potentielle sociale afstande skal undersøges nærmere.

II. Er der en parallel historie – homologe sammenhænge – mellem:

A: Den officielle myndighedsdiskurs, skolediskurs.

B1: Reliefferne, deres ide og tilblivelse (modus operandi; opus operatum).

B2: Kunstnerens habitus; kortlægningen af dennes slægt og livsbane, meritter, position i kunstens felt m.v. – dette er under udarbejdelse p.t.

Den historie-analytiske pointe er at komme uden om en positivistisk intentionshistorie for at kunne se på nytten af at bruge homologier, altså strukturelle dynamikker, som en forklaringsmåde.

Hans Petter Ulleberg (NTNU):

Skolebygg som ideer om pedagogikk

Det fysiske skolemiljøet rammer inn skolehverdagen og vil virke inn på hvordan undervisning og aktiviteter kan organiseres og gjennomføres på skolen. Arkitektur og omgivelser virker inn på det sosiale liv og opplevelsene i skolen og som deler i et samspill, der relasjoner mellom mennesker, aktiviteter og omgivelser har betydning for elevens dannelse, sosialisering og læring på skolen. Her diskuterer vi utforming av skoleanlegg i et historisk lys og ser på sammenhenger mellom hvordan skolebygg utformes og den pedagogikk som skal utøves. Skolens arkitektur er både et uttrykk for, og et resultat av, dominerende syn på oppdragelse, sosialisering og undervisning i skolen til historisk gitte tider. Skolearkitekturen kan således betraktes som et fysisk uttrykk for hvordan man til ulike tider forstår skolens oppgave og innhold, og hva man legger vekt på og tilrettelegger fysisk for i skolens arbeid med dannelse, formidling og læring. Endringer i pedagogisk tenking og i samfunnsutvikling setter sine spor også konkret i skolebygningens arkitektoniske uttrykk.

Sesjon 3A: Historiska och samtida diskussioner om skolan och kunskapen: Krissymbolik, krishantering, kunnskapsrörelser och skolkrisdebattar 1940-2020

Onsdag 19. september 14:30 - 16:30

Rom: "Amfiet"

Sesjonsleder: Joakim Landahl (Stockholm universitet)

Sesjonsbeskrivelse:

Under denna session uppmärksammas diskussioner och föreställningar om skola, kunskap och elevers fallande prestationer. Sessionen strävar efter att genom historiska tillbakablickar få djupare kännedom om karaktären av påstådda krisfenomen och värderingar av elevers prestationer. Vårt syfte med sessionen är att dess paper-presentationer ska upptäcka, diskutera och problematisera gemensamma drag i dystropiska verklighetsbeskrivningar, retrotopiska jämförelser och framtidsvisioner från olika tidsperioder. Sessionens paper behandlar utbildningspolitisk debatt från efterkrigstiden och framåt och behandlar 1946 års skolkommission, 1990-talets skolreformer, PISA, och ett nystartat projekt om debatten om skolans kris.

Innledere/abstracts:

Magnus Hultén (Linköping universitet):

När kunskapen blev politisk: om 1990-talets skolereformer

Runt 1980 växte sig en kunskapsrörelse stark i Sverige. Den tog sin utgångspunkt i en kritik av den progressiva och socialdemokratiska skolan - mot "stadsprogressivismen" - som man menade hade försummat skolans kunskapsuppdrag. Rörelsen hade anhängare både till vänster och höger om socialdemokratin, men även inom.

Medan 1900-talets skolpolitik i hög grad handlat om organisatoriska frågor, tagna i samförstånd och över partigränser, så polariserades skolpolitiken under 1980-talet samtidigt som nya fokus etablerades, bland annat på kunskap. I kunskapsfrågan förenades såväl progressiva, liberala som konservativa strömningar - man vill bort från en trög och centralt reglerad och överbyråkratiserad skola. Man drömde om Europas, ja rentav världens, bästa skola. Kunskapsskolan skulle baseras på ett system för kvalitetsutveckling där skolans kunskapsuppdrag stod i fokus.

I denna presentation undersöks hur 1990-talets revolt mot efterkrigstidens grundskola lyckades göra kunskapen till föremål för det skolpolitiska området. Skolan har med denna skolpolitiska förändring gått från en fråga som i låg grad intresserade väljare till att hamna i topp bland politiska frågor.

Idag centreras såväl svensk som internationell skoldebatt och skolutveckling kring kunskapsfrågan. Likväl verkar denna rörelse inte givit utlovade resultat. Hur kommer det sig att kunskapspolitiken har fått så starkt fäste i Sverige, både medialt och politiskt, samtidigt som inget tyder på att kunskapsresultaten ökat som resultat av den typen av politik?

Jag kommer i min presentation peka på flera viktiga förutsättningar för kunskapspolitikens utveckling, genomslag och hegemoniska position: politiska, vetenskapliga, mediala och pedagogiska.

Johanna Ringarp (Stockholm universitet):

PISAs betydelse för krishantering

Den tidigare politiska enheten om en gemensam kompensatorisk skola för alla fick i början av 1990 ge vika för ett mer differentierat skolsystem. Följderna av denna omstrukturering har, sedan 2006, gett upphov till en skoldebatt om svenska elevers försämrade kunskaper och ökad skillnader mellan barn från olika samhällsklasser. Oftast görs hänvisningar till de internationella kunskapsmätningarna som TIMSS och PISA, där det tydligt går att se att svensk skola har försämrat sin position som kunskapsland. I denna presentation diskuteras den svenska skolmyndigheten Skolverkets försök under 2000-talet att förstå varför och vilka reformer som hade lett till kunskapsfallet och hur politikerna från båda sidor av det politiska blocket förhöll sig till detta.

Johan Samuelsson:

Skolkommissionen i samtidens debatt om krisen i skolan

1900-talets mest omfattande skolreform var införandet av en enhetlig grundskola på 1960-talet och den utredning som lade grunden för reformen, 1946 års skolkommission, är en av de mest omtalade skolutredningarna i svensk historia. Skolkommissionen är också alltjämt ett slagträd i svensk skolpolitisk debatt och inte minst har företrädare för en mer "kunskapsinriktad" skola gärna lyft fram just Skolkommissionen som ett avskräckande exempel (Enkvist, 2016; Ohrlander, 1981; 2009). Enkvist kallar t ex reformen en "kulturrevolution". Men även andra samtida exempel finns där reformförslaget från 40-talet blir en nod för ursprunget för dagens upplevda kris i skolan. Kommissionen har blivit en historisk

symbol som i likhet med andra historiska symboler (som t ex Poltava) har en verkanskraft i samtiden. Med utgångspunkt i ett aktuellt VR-projekt om Skolkommissionen, tidigare studier och samtida debattlitteratur om den svenska skolan kommer skolkommissionens som krissymbol att diskuteras.

Anna Larsson (Umeå universitet):

Kontroversiella samhällsfrågor i svenska läroplaner 1962-2011

Vilka samhällsfrågor som är omdiskuterade och kontroversiella i ett samhälle förändras över tid i och med samhällsförändringar och aktuella händelser. Lärare i skolan, i synnerhet i de samhällsorienterande ämnena, har att i sin undervisning hantera såväl varaktiga som nyss uppkomna dagsaktuella och kontroversiella samhällsfrågor, något som på många sätt är förknippat med didaktiska utmaningar. Vi vet emellertid inte mycket om hur dagsaktuella kontroversiella samhällsfrågor hanteras och har hanterats i svensk skolundervisning. Ett nystartat fyraårigt forskningsprojekt, finansierat av svenska Vetenskapsrådet, ska undersöka hur dagsaktuella kontroversiella samhällsfrågor behandlas, dels i nutida skolundervisning och dels i styrdokument genom grundskolans historia.

Projektet har ett jämförande anslag. En analytisk utgångspunkt är att de samhällsorienterande ämnena samhällskunskap, historia, religionskunskap och geografi, som under hela svenska grundskolans existens legat nära varandra, ändå utgör skilda ämneskulturer. Ämnena antas därför bidra på olika sätt till uppfyllelsen av skolutbildningens olika funktioner så som Biesta (2009) och Aspelin (2015) formulerat dem: att kvalificera respektive socialisera eleverna, att bidra till deras kritiska förmåga samt att ge dem möjligheter till meningsskapande, enskilt och tillsammans med andra.

Denna paperpresentation behandlar projektets utbildningshistoriska delstudie. I denna analyseras den svenska grundskolans läroplanstexter från 1962 och framåt med fokus på de samhällsorienterande ämnena. Vad framställs som dagsaktuella kontroversiella samhällsfrågor? Hur ska undervisningen bedrivas? Vilken betydelse tillskrivs undervisningen och vilka svårigheter lyfts fram? Vilka likheter och skillnader mellan ämnena framträder? Utifrån dessa forskningsfrågor, och i termer av Biestas/Aspelins utbildningsfunktioner, diskuteras hur läroplanstexterna förändras över tid och hur dessa förändringar kan förstås i relation till de samhälleliga och utbildningspolitiska kontexterna och dessas historiska förändringar.

Joakim Landahl (Stockholm universitet)

David Sjögren (Uppsala universitet)

Johannes Westberg (Örebro universitet) :

Varför krisar i skolan? Kontinuitet och förändring i den svenska skolkrisdebatten 1950-2020

Debatten om skolans kris har, med varierande grad av intensitet, varit ett återkommande inslag i samtalet om skolan under efterkrigstiden. I ett nystartat forskningsprojekt undersöker vi det offentliga krissamtalet om skolan under perioden 1950-2020. Projektets tre huvudfrågor, som också bildar ram för tre större delstudier, är: Hur har skolkriserna beskrivits och förklarats? Vilka aktörer har haft problemformuleringsprivilegium, och med vilka sanningsanspråk har kristillstånden belagts? Hur har skolkrisernas lösningar formulerats och definierats? Över tid går det att iaktta både förändring och kontinuitet, och genom att jämföra det sätt varpå krisdebatten gestaltar sig går det att föra en mer allmängiltig diskussion om hur vissa inslag i skoldebatten uppstår, reproduceras och/eller förändras.

Sesjon 3B: Lærerarbeid og (ut)danning – perspektiver fra antikken til i dag

Onsdag 19. september 14:30 - 16:30

Rom: "Lars Tiller"

Sesjonsleder: Vegard Kvam (UiB)

Sesjonsbeskrivelse:

Sesjonen Lærerarbeid og (ut)danning – perspektiver fra antikken til i dag drøfter skiftende vilkår for opplæring i ulike skoleslag og for ulike formål, med dannelsperspektivet som gjennomgangstema. I sesjonen presenteres fem paper fra forskere ved Institutt for pedagogikk, Universitetet i Bergen.

Sesjonen innledes med en drøfting av forholdet mellom visdom og veltalenhet med utgangspunkt i antikkens dannelsprosjekt (paideia), og med historiske linjer som trekkes fremover mot aktuelle ideer om lærerarbeid i høyere (ut)danning i dag (Torjussen). Videre følger en analyse av dannelsbegrepets stilling etter annen verdenskrig (Stølen), før danningsspørsmålet sees i relasjon til nasjonsbyggingsprosesser og ideer om allmenn danning.

Her presenteres paper om læreres bruk av fortellinger i allmue/folke/grunnskolen fra midt på 1800-tallet og frem til i dag (Lea), men også i relasjon til ulike typer familiebilder i primærskolens lesebøker som man mente at kunne ha en allmenndannende funksjon i den nyskapte folkeskolen etter 1889 (Kvam). Sesjonen avsluttes med en dagsaktuell drøfting av norske myndigheters ønsker om en skole som fremmer både danning og lærelyst, og hvor det fra myndighetenes side heter at måloppnåelse i så henseende forutsetter et profesjonsfellesskap blant lærere som sammen engasjerer seg i skolens utvikling. Her drøftes lærersamarbeidets historie de siste 50 år, blant annet ut fra utdanningspolitiske intensjoner og ulike målsettinger for skolens oppgaver.

Innledere/abstracts:

Lars Petter Storm Torjussen (UiB):

The union of wisdom and eloquence

This paper examines whether the ancient conflict between philosophy and rhetoric and the ideal of a union between the two is still relevant in our time. I will argue that some of its most important features may have been forgotten and need to be rediscovered. The union of wisdom and eloquence as a theme expresses an attempt to solve conflict between philosophy and rhetoric or a conflict between the bios theoretikos/vita contemplativa and the bios politikos/vita activa. This is a conflict starting in many ways with Plato's project of formulating a philosophical education or a philosophical way of life to remedy the political crisis evolving in the Athenian city-state. As many have stated, Plato launched his education in order to compete with the rhetorical education and political way of life offered by Isocrates. The union of wisdom and eloquence or the theme of the conflict between vita contemplativa and vita activa, has taken many forms throughout history, starting with the Greek enkyklios paideia. One can find the theme institutionalized in the seven liberal arts (artes liberales), where trivium has been traditionally considered as "rhetorical" arts and the quadrivium as "philosophical" arts. This composition of studies is regarded as the backbone of academia from the beginning of the university.

The paper argues that perhaps this theme can still serve as an ideal for higher education today, where academic or scientific endeavors are increasingly considered to be a type of work or production. But in history both *vita activa* and *vita contemplativa* presupposed the exclusion of work. This means not only that education to a philosophical or rhetorical way of life rested on freedom as a material and institutional condition (as in the necessity of *skhole* or the principle of *Einsamkeit und Freiheit* in the Humboldtian university), but the education given both by the *vita activa* and the *vita contemplativa* was also an education to a way of knowing regarded as non-productive or as a non-interfering attitude to the world. This represents a significant break with the modern understanding of science increasingly becoming more "technical".

Tomas Stølen (UiB):

Danningsbegrepets skjebne i Tyskland etter 2. verdenskrig

Det tredje rikets sammenbrudd i 1945 var ikke bare et politisk og militært nederlag for nazismen, men også en sivilisatorisk og kulturell katastrofe for Tyskland. Sammenbruddet hadde ringvirkninger for det tyske utdanningssystemet generelt og dets ideal om *Bildung* (danning) spesielt. Det dominerende *Bildungsbürgertum* ble stående moralsk avkledd; danning viste seg ikke å være en garanti for sivilisasjon. Tvert imot var den akademiske elitens politiske passivitet til en viss grad bidragsytende til Weimarrepublikkens fall.

Jeg ønsker å presentere noen linjer i de tyske pedagogiske debattene som fant sted på denne bakgrunnen etter krigen. Dette krever først en viss redegjørelse for rollen det nyhumanistiske idealet om danning som menneskets virkeliggjøring av seg selv hadde før og etter nazistenes maktovertakelse. Deretter vil jeg ta for meg kritikken av dette idealet slik det kom til uttrykk hos teoretikere tilknyttet den såkalte Frankfurterskolen. Sentrale navn her er filosofer som Theodor W. Adorno og Jürgen Habermas, samt pedagoger som Heinz-Joachim Heydorn og Klaus Mollenhauer. Av særlig interesse er disse tenkernes syn på demokratisk danning som vern mot totalitarisme og propaganda. Jeg vil imidlertid også spørre om de er for raske til å avvise det nyhumanistiske dannelsesbegrepet.

Kjersti Lea (UiB):

Fortellinger og utdanning

Fortellinger har alltid hatt sin plass i pedagogikken. Religiøse myter og Æsops fabler er riktig gamle eksempler på fortellinger som har vært brukt i utdannings- og oppdragelsesøyemed. Aristoteles mente at også tragedien som sjanger hadde slike aspekter. Senere har noe lignende vært sagt om folkeeventyrene, og Holberg sa om sine komedier at de skulle både underholde og belære.

Også i nyere tid, etter at skole og utdanning er en plikt og rett for alle, har fortellinger hatt en lett synlig plass i opplæringen, men hvilke fortellinger det har dreid seg om og hvordan de har vært brukt, har variert fra 1800-tallets bruk av norrøn litteratur som en del av nasjonsbyggingen til 1970-tallets politiske bruk av samtidslitteratur.

«Fortellinger som utdanning» vil gjøre noen historiske punktnedslag og gi noen eksempler på fortellinger som har vært bruk som en del av utdanning og danning i flere fag. Med disse eksemplene som bakteppe reises spørsmålet om hvilken rolle fortellingene spiller og kan spille i dagens og morgendagens skole.

Presentasjonens teoretiske rammeverk er primært Gadammers hermeneutikk, Taylors filosofiske antropologi og Ziehes kultursosiologi.

Vegard Kvam (UiB):

Familiebilder til allmenn danning

Det er godt kjent fra tidligere forskning at Nordahl Rolfsens Læsebog for Folkeskolen (1892–1895) videreførte det kulturelle og nasjonale dannelsingsprosjektet til P.A Jensen. Å lese Rolfsens lesebøker inn i en nasjonsbyggingssammenheng er da også på mange måter en naturlig lesning. Likevel spør jeg om ikke leseboken også hadde andre dannelsingsfunksjoner i samtiden? Ved en nylesning av bøkene finner jeg at ikke bare fedrelandet, men også hjemmet og det hjemlige var sentrale motiver, og da ikke bare forstått som Norge som et felles hjem for nordmenn, men også forstått som samfunnets primære relasjons- og oppdragelsesinstitusjon.

I dette paperet tar jeg utgangspunkt i at lesebøkene ble skrevet og formidlet i en tid hvor familien som institusjon, barndom og barn-foreldrerelasjoner ble satt på dagsorden. Sosialpolitisk forskning viser at barn mot slutten av 1800-tallet i større grad enn tidligere ble forstått som en egen gruppe mennesker med særlige behov for beskyttelse, omsorg og trygge oppvekstforhold. Omkring århundreskiftet var det også etablert en klar forståelse blant den norske samfunnseliten om at familien var samfunnets primære omsorgs- og oppdragelsesinstitusjon. Samfunnets oppgave var å gå inn som barns verge ved foreldresvikt. Hva som egentlig kjennetegnet gode familieforhold og relasjoner var imidlertid lite presist avklart, særlig viser dette seg innenfor den tidlige offentlige sosialpolitikken hvor begrepene knyttet til kvaliteter ved familieinstitusjonen var særs vage. På samme tid var det altså store utdanningspolitiske reformer på gang i grunnopplæringen, og noen av disse handlet om å utvikle videre en allmenndannende skole.

Jeg vil la sosialpolitikk og utdanningspolitikk krysse spor i det jeg spør: Hvilke allmenndannende fremstillinger av barn-foreldre-forhold i familieinstitusjonen skulle elever i folkeskolen etter 1889 skulle få del i? For å belyse problemet vil jeg kartlegge hvilken plass ulike typer familiebilder hadde i folkeskolen, og hvilke bilder som ble presentert slik at elevene i sin allmenndanning skulle oppleve dem som positive, hvilke som tydelig oppleves som negative, og hvordan ulike typer sosialpolitiske utfordringer skulle presenteres for elevene i folkeskolen. En nylesning av Rolfsens lesebøker står sentralt. Leseverket er historisk sett det mest utbredte vi har hatt i vårt land. Allerede 1892 var verket trykt i 360.000 eksemplarer. Omkring 1950 var bøkene solgt i 8 millioner eksemplarer. Dermed kan vi si at Rolfsens leseverk må ha gitt allmenndannende bilder og inntrykk som også har svart til de forventninger en hadde i samfunnet. Det må ha vært en særegen resonansbunn i folket for dette verket.

Edel Karin Kvam (UiB):

Lærersamarbeid i norsk grunnskole de siste 50 år

Den nylig vedtatte Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen (2017) vektlegger lærerarbeid som lagarbeid. Myndighetene forstår det i dag som et viktig prinsipp for skolens praksis at elevene møtes med både tillit, respekt og krav, og at elevene skal få utfordringer som fremmer danning og lærelyst. For å lykkes med dette kreves det, slik myndighetene ser det, et profesjonsfellesskap blant lærere som sammen engasjerer seg i skolens utvikling (s. 15).

Mot denne bakgrunn vil jeg i dette paperet drøfte lærersamarbeidets historie de siste 50 år, både utdanningspolitiske intensjoner og skoleorganisatoriske rammer for samarbeid mellom lærere i grunnskolen. Jeg vil klargjøre med hvilket rasjonale myndighetene til ulike tider i offentlige styringsdokumenter har tillagt lærersamarbeid en avgjørende rolle for realisering av læreplaners målområder og for å utvikle bedre undervisning. Jeg vil også vise hvordan vektleggingen gjennom et halvt

århundre er forsøkt fulgt opp med ulike rammer for lærersamarbeid, nedfelt i arbeidstidsavtaler for undervisningspersonalet. Det er grunnlag for å tale om en sammenhengende utdanningspolitisk linje gjennom flere tiår når det gjelder å forstå samarbeid som en del av læreres arbeidsoppgaver.

Samtidig vil jeg vise at verken utdanningspolitiske intensjoner eller skoleorganisatoriske rammer sikrer nødvendigvis at lærersamarbeidet blir til utviklende profesjonsfaglige fellesskap, hverken bakover i historien eller i dag. Innsikter i den samarbeidspraksis som er etablert i norsk grunnskole vil følgelig drøftes i lys av myndigheters intensjoner for profesjonsutviklende samarbeid bakover i historien.

Sesjon 3C: Individuelle bidrag - Læremiddelforskning/historie og samfunnsvitenskap

Onsdag 19. september 14:30 - 16:30

Rom: "Jacob Roll"

Sesjonsleder: Henrik Åström Elmersjö (Umeå universitet)

Innledere/abstracts:

Åsa Klintborg Ahlklo (Sveriges lantbruksuniversitet):

Trädgården i skolebokens bildvärld – odlandets praktik och didaktik under 200 år

En formlig explosion i utgivningen av trädgårdsböcker för barn under 2000-talets början kan ses som kulmen på det nyvaknade intresset för skolträdgårdar och barns trädgårdsodling under 1900-talets sista tiotal år. Många riktar sig explicit till barn i staden och beskriver hur man odlar i lådor och baljor på balkongen, ofta i kombination med instruktioner i byggandet av fågelbord, insektsholkar eller fjärilsrestauranger för att attrahera valda delar av stadens natur. Den uppenbara avsikten är att utbilda barnens förståelse för den natur vars detaljer och kretslopp man gärna framhäver som främmande för både staden och de stadslevande barnen.

Läroböckernas noggranna skildringar av trädgårdsodling för barn är ett motiv med lång kontinuitet och upprinnelse i upplysningstiden. Att "vi måste odla vår trädgård" är fortfarande den mest träffande sammanfattningen av hur både barn och underlydande genom yttre kultur och inre odling skulle bringas att blomstra som goda och beslutsmässiga medborgare, den civiliserade världens uppbyggnad till fromma. I en nutida spegling av hur trädgården kan användas som medel för samhällelig uppbyggnad, framhävs "stadsodling" (i lådor på offentliga platser) som både integrationsmodell för nya svenskar i belastade bostadsområden såväl som klimatförändringarnas effekter för skolbarn i medelklassens villakvarter. Det är därför en rimlig utgångspunkt att trädgårdsodlingen i sig sällan är det egentliga föremålet för läroböckernas noggranna skildringar av trädgårdsodling. Från sent 1700-tal till idag är texter och bilder om trädgårdsodling därför vanliga inslag skolböckernas värld. De speglar i stor detaljrikedom synen på samhället och samhällsförändringar både i praktik och metoder och de idéer om samhället som trädgården är en idealbild av. Med några nedslag i skolbokens bildvärld vill jag visa på trädgårdens bärighet som samhällsanalytiskt redskap med användningen av klassiska historievetenskapliga begrepp som makt, kön, klass, ekonomi, jordäggande, etc. Med en brett hållen diskursiv analys menar jag att man genom bildmaterialet i skolans pedagogiska historia kan avtäcka betydelsefulla filosofiska och ideologiska strömningar om grundläggande samhällseliga idéer och företeelser som hem, familj och nation.

Anders Persson (Högskolan Dalarna):

Frågor och arbetsuppgifter i svenska läromedel i historia 1962-2016. - Minnas, skapa eller vara?

Måhända är frågan en av undervisningens mest tydliga kunskapsideologiska markörer. Genom dess utformning hänvisas eleven inte bara till ett specifikt kunskapsinnehåll. Det sätt på vilket frågan formuleras får också epistemologiska implikationer. Frågan signalerar vad som uppfattas som värdefull kunskap.

I en pågående studie undersöker jag vilka typer av förtryckta frågor, övningar och arbetsuppgifter som förekommer i svenska läromedel i skolämnet historia över tid. Undersökningen bygger på en genomgång av ett omfattande urval av olika arbetsuppgifter från perioden 1962-2016. Urvalet är begränsat till läroböcker för folkskolans senare år respektive grundskolans årskurs 5-9. De frågor som undersöks rör i samtliga fall nordisk medeltid. Det övergripande syftet är att undersöka hur de aktuella frågorna, både med avseende på innehåll och form, förändras över tid.

Svenska läroböcker har över tid undersökts i en rad studier (Jfr t.ex. Långström 1997, Holmén 2006, Ammert 2008, Ohlander 2010, Danielsson Malmros 2012, Almquist Nielsen 2014, Spjut 2014, Persson 2016, Gustafsson 2017). I inget av dessa fall har dock de olika läroböckernas förutgivna frågor, arbetsuppgifter och övningar uppmärksammas som sådana. Samtidigt har en nyutkommen utbildningshistorisk bok (Åström Elmersjö 2017), via en omfattande genomgång av statens läromedelgranskning, implicit antytt hur också dessa frågebaserade inslag i läroböckerna omgärdats av en livlig ämnesideologisk förhandlingsprocess.

Berättelsen om hur olika sätt att se på skolämnet historias funktion konkurrerat och avlöst varandra över tid, har formulerats på lite skilda sätt. En vanlig beskrivning av skolämnet historias utveckling i Skandinavien brukar emellertid innefatta skildringar av hur traditionella kulturbevarande världen med tiden kommit att utmanas av såväl mer samhällskritiska som elev-emancipatoriska mål. Därtill brukar det framhållas hur reproducerandet av faktakunskaper över tid kommit att ersatts av mer disciplinärt rekonstruerande, respektive dekonstruerande ämnesideal (Se t.ex. Nash et al 1997, Kjeldstadli 1998, Zander 1998, Seixas 2000, Åström Elmersjö 2014, Persson 2017).

En första genomgång av det aktuella materialet ger vid handen att studien kan bidra med resultat som både utmanar den traditionella beskrivningen av skolämnets utveckling under efterkrigstiden och som lämnar nya bidrag till den samtida intra-disciplinära ämnesdidaktiska diskussionen om den möjliga relationen mellan ett förutgivet ämnesinnehåll och elevers egna livserfarenheter.

Henrik Åström Elmersjö (Umeå universitet):

Individ och kollektiv i historie- och samhällskunskaps-undervisningen 1970-2011

De senaste decenniernas forskning har antagit och delvis visat att tilliten till det svenska samhället minskar bland ungdomar, och att tron på att staten står för samhällets goda är i avtagande.

Medborgarnas uppfattningar om staten är under ständig debatt och mycket tyder på att denna uppfattning har genomgått stora förändringar under de senaste tre, fyra decennierna, något som även har uppmärksamats internationellt.

Det här papret behandlar hur individuella och kollektiva rättigheter och skyldigheter har konceptualiserats i skolans undervisning från 1970-talet fram till 2010-talet. Papret fokuserar skolans beskrivning av statens förhållande till dels individer och dels till olika kollektiv inom staten, t.ex. olika

minoriteter. Fokalpunkten är skolans beskrivningar av staten och nationen och hur dessa beskrivningar har förändrats, samt vilken typ av elever man haft som mål att utbilda; individer eller delar av större kollektiv.

Den förskjutning i synen på välfärdsstaten som har påvisats av tidigare forskning kan tänkas ha sin grund i en förändrad syn på hur välfärden bör organiseras eller i ett ökat fokus på individens rättigheter och därigenom också i förändrade attityder till individualitet i allmänhet. Uppfattningen att samhället har ställt det kollektiva bästa över individens rättigheter har förmodligen givit upphov till en förändrad framtidstro kopplad till individuell kompensation där mer fokus riktas mot historien och individuell gottgörelse för historiska oförrätter förövade av staten gentemot både individer och olika minoriteter.

Svensk forskning om beskrivningar av välfärdsstaten i undervisningsmaterial har konstaterat att perioden 1950–1990 kännetecknas av en paternalistisk beskrivning av välfärdsstaten i svenska samhällskunskaps- och historieläroböcker, samt att läroboksförfattares fokusering på social jämlikhet har givit ett intryck av passiva medborgare. Inga studier knyter dock undervisningsmaterial till några större strukturer eller skolans styrning.

På en teoretiskt samhällelig nivå utgår jag från Baumans teorier om det kollektiva produktionssamhället och det individuella konsumtionssamhället. På en mer operationaliserbar skolvivå utgår jag från Biestas kategorisering av utbildningens funktioner: *socialisering, kvalificering och subjektifiering* och hur dessa i en given situation är inbördes komponerade i retoriken som beskriver undervisning i historia och samhällskunskap och i undervisningen som sådan.

En hypotetisk utgångspunkt är att staten ges helt olika grundläggande innebörd i två olika diskurser; från en omhändertagande institution, som ser till kollektivet som helhet och därmed också placerar individen i olika kollektiv – till en interfererande institution, som begränsar den individuella friheten hos medborgarna, bland annat genom att just binda individen till olika kollektiv. Som parallell till denna anteciperade förändring finns en annan utveckling, den från en kollektivt baserad samhällssyn till en individuell. Skolväsendet kan ses som både en spegel av utvecklingen och en drivkraft i densamma.

Daniel Nyström (Umeå universitet):

Den icke samtida samtiden. Demokratifostran och det demokratiska samhällets föränderlighet i läroböcker för skolämnena historia och samhällskunskap

Vid den sjunde nordiska utbildningshistoriska konferensen i Trondheim presenterar jag mitt pågående postdoc-projekt som är ett bidrag till jämförande SO-didaktisk forskning om skolans demokratiuppdrag. Projektet studerar olika temporala diskurser som kringgärdar demokratibegreppet i samtiden.

Att främja barns och ungdomars utveckling mot att bli aktiva och ansvarstagande, empatiska och reflekterande samhällsmedborgare har en framskjuten plats inom både historia och samhällskunskap. Tendenser i samtiden som högerextremism och islamistisk radikalism, framgångar för reaktionära och nationalistiska politiska partier, populistiska rörelser som ifrågasätter etablerade fakta och kunskaper, ställer höga krav på lärare, elever och skolläringar vad gäller utvecklingen av analytiska och kritiska färdigheter samt kreativ behandling av ämnesinnehåll.

Utgångspunkten i mitt projekt är att förståelsen av skolans demokratiuppdrag måste ta avstamp i samhällets heterogenitet för att förbli ett relevant koncept. Projektet utgår från Ernst Blochs uppmärksammande av förekomster av det icke samtida i samtiden. Kort menar Bloch att det moderna

samhället tenderar att marginalisera oönskade uttryck och positioner genom att beskriva dem som otidsenliga eller omoderna. Konsekvensen blir en problematisk hierarkisering av faktiskt och samtidigt existerande uttryck och positioner.

Idén till projektet kommer ur att jag återkommande varit engagerad som föreläsare inom Skolverkets och Forum för levande historias kurs "Motverka rasism och främlingsfientlighet i förskola och skola" som vänder sig till lärare och rektorer i grundskola och gymnasium. Lärare och rektorer har vid dessa kurstillfällen gett uttryck för frustration över avståndet mellan en förment inkluderande demokratiskurs och verklighetens faktiskt existerande konfliktytor och spänningsförhållanden. Lärarna och rektorerna framhåller att det är stor skillnad mellan att prata om demokratiska värdering och att hantera diskriminering och problematiska attityder i den vardagliga verksamheten.

Det är viktigt att studera vad som bidrar till att upprätta denna distans mellan diskurs och den skolnära verkligheten. Min tanke är att demokratibegreppets innehåll inte enbart bestäms av normativa föreställningar om vad som är demokratiska värderingar och åsikter. Demokratibegreppet är också en produkt av aktiva exkluderingar av innehåll som inte anses tillhöra begreppet och – i förlängningen – det demokratiska samhället. Dessa exkluderingar är, för att uttrycka sig lite underfundigt, ett demokratiproblem och en faktor som bidrar till att upprätta det nämnda glappet mellan diskurs och verklighet.

Daniel Lindmark (Umeå universitet):

Läroböcker på samisk för 1723 års lappskola

Utbildningsreformer innebär förändringar som inte alltid är förutsedda. När den svenska riksdagen år 1723 beslöt att införa ett skolsystem för samerna, var ett antal frågor olösta, varför implementeringen av reformen kom att dra ut på tiden. Skolförordningen innebar att en internatskola skulle inrättas i varje lappmarksförsamling, utom i Lycksele, där Skytteanska skolan hade varit i verksamhet sedan år 1632. I skolorna skulle särskilda skolmästare undervisa i kristendom på samiska. De elever som så önskade, skulle också få undervisning i svenska språket. ABC-böcker och katekeser skulle tryckas på båda språken. Förordningen kompletterades år 1729 med en skolstat, och först år 1735 antogs en skolordning, som reglerade undervisningens syfte, innehåll och genomförande. Där stadgades bland annat att varje skola skulle ta emot sex elever för två års undervisning. De första skolorna startade i Åsele och Jokkmokk år 1732, och vid mitten av 1700-talet var skolor i gång i de åtta lappmarksförsamlingarna, inklusive Lycksele.

Stadgandet i 1723 års förordning om att ABC-böcker och katekeser skulle tryckas på både samiska och svenska var något som man genast tog itu med. Till bakgrunden hörde att de äldsta samiska böckerna, som utgavs mellan 1619 och 1637, hade en språkform som lämnade mycket övrigt att önska och att de översättningar som hade tillkommit därefter var lokalt förankrade i olika språkliga varieteter.

Arbetet med att ta fram nya läromedel på samiska aktualiserade frågan om vilken språkform som skulle användas. Kunde böckerna ges ut på en enda varietet, och vilken varietet var i så fall lämpligast? Skulle böckerna i stället tryckas på flera varieteter, och vilka varieteter skulle i så fall prioriteras? I diskussionen deltog aktörer på central, regional och lokal nivå, och argumenten hänvisade bland annat till historiska, språkliga, befolkningsmässiga och ekonomiska förhållanden. Även det aktiva prästerskapets språkkompetens i olika varieteter inventerades och vägdes in. En överordnad fråga var språkets begriplighet, och därför hänvisades till erfarenheter av undervisningsspråkets betydelse för samernas kunskapsnivå.

I mitt bidrag till konferensen kommer jeg att analysera den diskussion om läroböckernas språkform som resulterade i nya böcker 1726 och så småningom ledde till Pehr Fjellströms uppdrag att utforma ett samiskt standardspråk. Diskussionen har tidigare mycket översiktligt behandlats av Erik Nordberg och Tuuli Forsgren. Min analys kommer att beakta ytterligare källmaterial och mer systematiskt behandla argumentationen i språkfrågan. Jag kommer att anknyta till Otso Kortekangas avhandling om undervisningsspråk i sameundervisningen i Sverige, Finland och Norge 1900–1940. Kortekangas har visat hur fruktbart det är med en systematisk undersökning av aktörers synsätt, men medan han inriktar sig på undervisningsspråkets tänkta funktioner, kommer jag att fokusera på vilka argument som framfördes i språkfrågan.

Sesjon 3D: Individuelle bidrag - Pedagogiske og religiøse konflikter i etableringen av en felles skole

Onsdag 19. september 14:30 - 16:30

Rom: "Olav Trygvasson"

Sesjonsleder: Christian Ydesen (Aalborg University)

Innledere/abstracts:

Urban Claesson (Högskolan i Dalarna):

Föreställningar om hushållet i tidigmoderna nordiska katekesutvecklingar – variationer på ett tema av Luther

Detta paper kommer presentera den utbildningshistoriska dimensionen i ett nytt samnordiskt forskningsprosjekt: *Den nordiska hushållstaten – variationer på ett tema av Luther*, finansierat av Riksbankens jubileumsfond 2018-2020. I projektet utgår vi från hushållet som en synkroniserade modell på samhällets olika nivåer under 16- och 1700-tal. Liksom Gud Fader tänktes vara husbonde över hela skapelsen, kungen över sitt rike och prästen över sin församling, skulle även den enskilde husbonden vara en god husfader. Hushållet kännetecknades av patriarkalism, men även av ömsesidiga förpliktelser. En husbonde måste på ett omsorgsfullt sätt visa sig kunna ta hand om sitt hushålls sätt för att behålla sin legitimitet. Övriga projektdeltagare studerar rättsliga (Nina Koefoed Aarhus universitet & Karin Hassan Jansson, Uppsala universitet), statsideologiska (Gorm Harste, Aarhus universitet) och teologiska (Bo K Holm, Aarhus universitet) tvister och uttolkningar av den lutherska hushållstankens rätta innebörd. Jag ansvarar för analys av hur hushållet formulerades i den tidigmoderna epokens mest spridda lärobok: Luthers lilla katekes.

I Norden utgjordes den andliga litteraturen under denna epok främst av översättningar av tyska författare. Ett stort undantag fanns dock i de så kallade katekesutvecklingarna, det vill säga utgåvor med kommentarer och tolkningar av Luthers lilla katekes. I olika nordiska församlingar mötte präster olika utmaningar, vilket ledde till behov av egna lokalt anpassade läromedel. För svenskt vidkommande har Einar Lilja kartlagt denna katekespluralism från sent 1600-tal fram till tidigt 1800-tal. Att systematiskt analysera skillnader i dessa läromedel är dock fortfarande en forskningsuppgift för framtiden. Jag kommer att utföra en sådan analys vad gäller skillnader i katekesutläggningar av hushållets innebörd. Dessa finns i kommentarer till fjärde Guds bud om att hedra sin fader och sin moder. Även katekesens så

kallade hustavla återspeglade hushållsideal. Det skulle för mig vara mycket värdefullt att i Trondheim få presentera mina preliminära forskningsresultat vad gäller skillnader i hur man i nordiska katekesutvecklingar ville förmedla hushållstanken.

Jacob Evertsson (Uppsala universitet):

Gustav Vasa och skolans avfolkning: undervisningens roll i förhandling om traditionell religion under tidig reformationstid i Sverige

Det var långt ifrån en enkel pedagogisk uppgift att från statligt håll förändra folkliga mentaliteter och föreställningar då såväl präster som folket i många fall höll kvar vid gamla seder och bruk under lång tid. Särskilt tydligt tycks detta ha varit på landsbygden vilken präglade Sverige i högre utsträckning än andra nordeuropeiska länder (Dixon 1996). En förutsättning för att framgångsrikt kunna införa reformationen var att världsbilden förändrades så att inte bara en mindre elit förespråkade den nya ideologin utan att den även spreds till att omfattas av en huvuddel av befolkningen. Eftersom det handlade om en läromässig reformation utgjorde en framgångsrik pedagogik en förutsättning för dess implementering på församlingsnivån.

Den stora majoriteten av befolkningen undervisades i reformationens teologi från predikstolen kompletterad med hemundervisning i katekesen. I stadsskolorna kunde de så kallade djäknarna utbildas vidare för kyrkliga tjänst eller till ämbetsmän i staten vilket skett sedan medeltiden.

För denna lärdomsskola började elevrekryteringen dock alltmer minska under de första årtiondena. I vissa skolor minskade elevantalet från 200-300 till endast ett femtiotal. Troligen fanns det flera förklaringar till denna utveckling vilket bland annat Wilhem Sjöstrand menat i pedagogikens historia (Sjöstrand 1965). En viktig övergripande orsak torde dock vara att allmogen såg med skepsis på reformationens nya teologi och därför inte vågade sända sina barn till skolan. Metodiskt sett var de första reformatoriska skolordningarna knappast progressiva, som Per-Johan Ödman påpekat utan de stod i kontinuitet med den tidigare undervisningen. Trots att det fanns stora likheter med del medeltida skolan - exempelvis var latinets ställning starkt - var den nya skolan religiöst sett en ny skola.

Syftet med detta paper är att granska den minskade elevrekryteringen till de 22 svenska och finska stadsskolorna som ett uttryck för passivt reformationsmotstånd. Den huvudsakliga primärkällan är Gustav Vasas brev vilka finns samlade i Konung Gustaf den förstas registratur. Här återfinner vi kungens kommentarer och förmaningar till rikets invånare ibland annat frågor som gällde skolan. Den tidsperiod som särskilt granskas är perioden 1530-1548 vilket kan betecknas som den tidigare fasen av reformationen. Det är uppenbart att Gustav Vasa var oroad över den negativa utvecklingen eftersom han frekvent uppmanade folket att "sätta sina barn i skola" då det fanns risk för att "scholestugerne och theris förmän skole bliffwe förlammade, eller i ödhe lagde" (Brev 18/2 1544). Det verkligt intressanta är att liknande förmaningar förekom under lång tid utan att de synes ha gett något större resultat i praktiken. Detta tyder på att den katolska tron utövade ett starkt inflytande på befolkningen långt efter att reformationen börjat införas i Sverige.

Matti Roitto and Heli Valtonen (University of Jyväskylä):

Private members' parliamentary motions about organizing education in Finland during the period of return to peace and state consolidation 1917-1927

Organising education in the late 19th century Europe advanced rapidly. Finland was lacking behind its Nordic neighbours in the field of education as a state driven project. Challenges in organising education

persisted until 20th century. Education had ideological value as such, it could be utilized in nation building and nationalism and it could be used to educate good, reliable and useful citizens. It was also a source of prestige and had use in providing educated work force. Therefore, during the late 19th century and early 20th century autonomous and later independent Finland attempted to tackle the issue of renewing and systematizing education.

Since the parliamentary reform of 1906 provided Finland with modern unicameral parliamentary system, one might think that this challenge was solved, too. However, this was not the case, as russification periods and numerous, deeply entangled problems prevented the legislative assembly from taking care of challenges. Societal problems grew more serious, and despite of Finland becoming independent in 1917, the legitimization of the inefficient governing structures contributed with other, external factors to rapidly deteriorating situation. Eventually, the lack of capability to negotiate for concrete effect led to a bloody civil war of 1918. When the war was over, the old problems persisted, and among them was the question of organizing education.

Besides tackling the reasons of war, returning to peace and unifying the divided young state after the war, the period of 1900–1927 was one of the most intensive and imperative periods in establishing the secular, state driven and organized basic education. Moreover, it was also a period of intense development and catching up vis-a-vis neighbouring Nordic countries. In wider scale, the question of education was also related to the question of returning to peace and wider state building and consolidation process. This was particularly true in regards to the governing structures' capacity to solve material level problems.

In this paper, we study these issues by utilizing an overlooked set of source: 1282 private parliamentary motions proposed in 1917–1927. 176 of 1282 motions were related to matters of education, schooling and civilising. A typical streak of parliamentary activity, exercising power through budgetary supervision was prominent in the case of considering organizing education along the private members' motions. The motions are supplemented with state opening speeches, which provide an overarching agenda for the following sittings and thus, reveal what was considered important. To some extent, we use also other parliamentary and legislative material. By combining these sources, and comparing them with the previous research we provide a novel angle on organizing education in the early years of independent Finland. We also consider the role of the education against the backdrop of state legitimization, political culture and return to peace – in wider frame, state consolidation and building process.

Matts Dahlkvist (Uppsala universitet):

Landsvägsbyråkraterna

Den geografiska likställigheten mellan landsbygd och stad vad gäller den grundläggande utbildningen (folkskola/enhetsskola) är historiskt sett inget nytt problem. Temat för dessa båda empiriska delstudier, ingående i en kommande avhandling, är den historiska likställighetsproblematiken stad-landsbygd, utifrån en organisationsteoretisk mikropolitisk approach, med Lipskys teori om "Street level bureaucrats (här i anpassad form: Landsvägsbyråkraterna) som grund. I 1927 års folkskolereform fanns som ett huvudmål att uppnå en större geografisk likställighet. Man talade om en "landsbygdens skolreform". Blev det så? Forskningsfrågorna är formulerade enligt följande: Hur formades strategier på nationell nivå, från sakkunnigas och remissinstansers sida, i statliga offentliga utredningstexter (SOU), för att uppnå detta mål, under tidsperioden med övergång från folkskola till enhetsskola i Sverige, och hur argumenterade och agerade signifikanta lokala aktörer i lokal dokumentation (kommun- och skolstyrelseprotokoll)?

Dessa båda inledande studier utgör de tidsmässigt första av totalt fyra planerade empiriska delstudier, samtliga med identisk struktur, under två tidsperioder, 1928-1951 samt 1952-1972. Den geografiska avgränsningen utgörs av landsbygdskommunen Trönö i södra Norrland under perioden 1928-1951, då en sammanslagning med grannkommunen Norrala kom att äga rum. Resultatmässigt kan konstateras att i syfte att uppnå målsättningen geografisk likställighet kom under perioden den organisatoriska formen centralisering att utgöra ett övergripande huvudstrategiskt verktyg från statlig sida, men i övrigt fanns inte mer preciserade strategiska verktyg. Utifrån centraliseringens olika former och aspekter har jag därför kunnat identifiera och forma två strategiområden (SO1, SO2), med målet att öka den geografiska likställigheten. De båda strategiområdena kan kort karaktäriseras enligt följande: Det inledande strategiområdet (SO 1) behandlar handlingsutrymmet på lokal nivå, möjligheter till anpassning av särskilda åtgärder till lokala förhållanden på landsbygden. SO 2 behandlar centraliseringens verktyg och medel i form av nationella åtgärder för att kompensera för landsbygdens geografiska nackdelar, här med fokus på de kompensationsåtgärder för centralisering som kom att dominera diskussionen i den studerade kommunen, nämligen skolskjutssystem, byggnationen av en central bygdeskola samt införande av skolmåltider. I de empiriska studierna fokuseras dels på den nationella argumentationen (SOU), dels på den tolkning och tillämpning på lokal nivå som kunnat identifieras i det lokala undersökningsmaterialet (lokal argumentation i kommunala skolstyrelse- och kommunfullmäktigeprotokoll), för perioden 1928-1951, vilka avspeglar mötet mellan en nationell skolreform och dess tillämpning på kommunal nivå, i en utvald landsbygdskommun.

Christian Ydesen and Karen E. Andreassen (Aalborg University):

Innovating pedagogic practices in Danish public school system – practices and strategies in a historical perspective

International historiography has treated innovation work in various education systems and found that such work has played a significant role in reforms and innovation of the education systems (eg. Priestly & Biesta, 2013; Semel & Sadovnik, 1999; Nørgaard, 1977). In Denmark, however, little research effort has been dedicated to explore the connections between innovation work and education reforms. The tendency has been to analyze changes in the structures and pedagogic practices with a primary reference to local and national policies, economics, pieces of legislation, and demographical changes. Thus further research on the relation between innovation work and educational reforms in Denmark is relevant.

Innovation work and different kinds of pedagogical experiments gained momentum as a common practice in basic school systems in the early 20th century where the ideas of progressive pedagogy emerged and spread in the western world. Historically pedagogy and school has represented a battleground for conflicting ideologies and values, and the progressive pedagogy represented an opposition to the, at that time still dominating practice of authoritarian and teacher centered pedagogy (e.g. Key, 1909). In several countries different kinds of experimental schools implemented these new pedagogical ideas at the behest of progressive educators like Decroly, Ferriere, Dewey, Petersen and Montessori to name but a few. These schools became important hubs in the dissemination of experimental ideas, as did books and journals, international exhibitions and other activities organized and visited by actors within the field of education across countries. Soon innovation work was also embraced by politicians and used in the implementation of educational changes and political visions, as is often seen today. Thus innovation work might represent 'bottom-up' as well as 'top-down' initiated practices of changing school.

In this paper we discuss and analyze pedagogical innovation work and experiments and its role and use in innovating and changing the public school system in Denmark during the 1900s in terms of handling different kinds of pedagogic challenges and implementing political visions. We will give examples of bottom-up initiated, top-down initiated innovation as well as innovations initiated from more pragmatic reasons and discuss them productively in the perspective of the contemporary school in terms of problems and potentials.

References:

Key, E. (1909 [1900]). *The Century of the Child*. New York; London, 1909.

Nørgaard, E. (1977). *Lille barn, hvis er du?*. København: Gyldendal.

Priestley, M. & Biesta G. (eds.) (2013). *Reinventing the Curriculum*. London: Bloomsbury Academic.

Semel, S. F. & Sadovnik, A. R. (Eds.) (1999). "Schools of Tomorrow," *Schools of Today: What Happened to Progressive Education*. In: *History of Schools and Schooling*, Volume 8.

Sesjon 3E: Individuelle bidrag - Regulering av skolens oppdrag

Onsdag 19. september 14:30 - 16:30

Rom: "Tordenskjold"

Sesjonsleder: Bjørn Smestad (Oslo Met)

Innledere/abstracts:

Martin Gripenberg:

Skolinspektionen som avskaffades

Liksom i många länder i Europa har Finland haft en utvecklad skolinspektion. Skolinspektionens uppgift är att garantera att lärarna och skolorna och dessas upprätthållare följer givna direktiv för att kunna håller en hög standard på undervisningen. I många länder har skolinspektionen pga av hårda konkurrensskrav nu givits uppgiften att eliminera underpresterande skolor – inte så i Finland. Varför avvecklades då skolinspektionen i Finland redan kring senaste millennieskifte?

När folkskolan infördes i Finland på 1860-talet inleddes också skolinspektionen med syftet att garantera att folkskollärarna följde givna direktiv och gav en kvalificerad utbildning. När sedan grundskolan infördes omkring hundra år senare på 1970-talet blev skolinspektionens uppgift att kontrollera att de nya grundskoldirektiven genomfördes. Erkki Aho, som var generaldirektör för det centrala ämbetsverket Skolstyrelsens (1870–1991), framhöll redan då att han inte såg någon framtid för skolinspektionen sedan när grundskolan väl skulle vara genomförd. I det skedet överfördes därför skolinspektionen från Skolstyrelsen till de åtta länsstyrelserna, vilka lydde under inrikesministeriet. Skolavdelningarna fick emellertid fortsättningsvis sina arbetsuppgifter från undervisningsministeriet. De enskilda skolinspektörerna som tidigare hade varit Skolstyrelsens förlängda arm ute i regionerna samlades under en avdelningschef på länsstyrelsernas skolavdelning.

Då grundskolereformen kan anses ha blivit slutgiltigt genomförd på 1980-talet upplevdes det inte längre finnas något specifikt behov av kontroll av grundskollärarna. Kontrollen av skolväsendet kvalitet ansågs nu bättre kunna genomföras genom tester och allmänna utvärderingar. Då skollagstiftningens byråkrati i

samma väva avsevärt förenklades inleddes en avveckling av den traditionella skolinspektionen. När sedan länsstyrelserna genom ett politiskt beslut avvecklades 2010 överfördes tjänstemännen till de nyinrättade regionförvaltningsbyråerna.

Att skolinspektionen i Finland avskaffades kan ha berott på att den stod i vägen för politiska strävanden, som inte stöddes av skolinspektionens sakkunskap. Det var också enklare att skära i utgifterna för skolsektorn än för social- och hälsovårdssektorn.

Nyckelord: Skolstyrelsen, skolinspektionen, skollagstiftning, grundskolan, utvärdering.

Bjørn Smestad & Aina Fossum (Oslo Met):

Content and form of the primary school exams in calculations/mathematics in Norway 1946-2017

The subject "regning" (calculations) or mathematics has been a constant part of Norwegian primary schooling. This impression of constancy is misleading, however. In the period from 1945 to 2017 in Norway, the subject "regning" (calculations) have changed its name to mathematics and has gone through a long series of reforms. The goals of the subject has changed from reform to reform. However, the exams may give an even better impression of what has been valued in the subject and how this has changed over time.

Based on content analyses of a selection of exams from 1946 until today, we will describe how the particular content of mathematics has changed over time. As importantly, the demands on pupils' language has increased, as has the demands on their ability to use different tools, handle different task formats and information given in different ways. In total, the knowledge and skills that pupils need to do the exams today are very different from the skills needed in 1946.

This project illustrates how in-depth look into one subject and in particular the exams of one subject, may provide insight into a development that might otherwise be overlooked.

Sun Lixin & Li shuo (Ningbo University):

Policies for Life-long Education in China and Sweden – A Time Perspective

The concept of life-long education, which was put forward by the French adult educator Paul Lengrand in 1965, has aroused great repercussions around the world and gradually evolved from the concept stage into policies that have been implemented in various countries of the world. The promotion of life-long education has been triggered by the ever growing demands of society. In other words it is a result of the complexity of modern life, brought about first by industrialism and then by trends in the post-industrial digital era. Life-long education plays an obvious role in raising the qualification level of the citizens and stimulating economic development. Therefore, more and more countries have begun to attach importance to the formulation and implementation of life-long education policies. At present, many advanced nations have issued relevant policies and laws to foster the development in this direction, and they have made substantial progress. However, the systematic introduction of the idea of life-long education and the promotion of relevant policies in China has occurred nearly twenty years later than in the West.

The philosophy of life-long education, to be sure, is not alien to Chinese tradition. It can be traced back to the Spring and Autumn Period in early ancient times (8th-5th centuries BC). Since the time when Confucius set up private schools and proclaimed "education for all" as his motto, China has been familiar

with the ideal. Today, however, it is a national priority, expressed at the highest political level. The 19th Congress of the ruling Chinese Communist Party adopted a report under the headline "Pursuing continuous education and speeding up the construction of a learning society". It makes the concept of life-long education central, and foresees the building of a future society pervaded by learning. However, considering the absence of specific legislation on life-long education in China, the establishment of such a system still has a long way to go. The Nordic countries, on the other hand, have taken several steps to implement life-long education and have already passed through various stages with different characteristics. My focus here is on Sweden, the country where I am conducting my present research. The Swedish evolution of the concept of life-long learning began in earnest with the creation of the so-called "study circles" in the early 1900s, a history closely connected to the popular movements in the age of political mass mobilization. The special nature of the Swedish experience deserves attention and study in China.

This paper mainly uses the methods of literature research, content analysis and comparative study. From the three aspects of social background, policy content and value orientation, this paper makes a comparative analysis of the policies and regulations of life-long education in China and Sweden, as well as the implementation of the concept in practice. It discusses the evolution of a life-long education policy in China and Sweden, and reveals common patterns of the process by way of comparison between the two countries. This research can have a positive value in the promotion of life-long education worldwide.

This paper mainly includes five parts. The first part highlights the background and purpose of the selected topic, as well as its actuality at home and abroad. The second part defines the core concepts of the paper, in order to clarify the scope of the research. The third part is about the evolution of China's life-long education policy. From the three aspects of social background, policy content and value orientation, this paper covers the formation, progress and predicament of life-long education policy since the opening-up of China in 1979. The fourth part analyzes the development of a life-long education policy and its practice in Sweden through the 1970s, 1990s and the early 21st century. The fifth part compares differences in governmental support, legal system and policy making between China and Sweden in the development of life-long education, and tries to find common patterns between the two countries in their quest for a future learning society.

Key words:

Life-long education policy; Development; China; Sweden

Sesjon 4A: The Rise of Meritocracy Revisited: Comparative and Transnational Perspectives on Comprehensive Education and Social Mobility

Torsdag 20. september 09:00 - 10:30

Rom: "Amfiet"

Chair: Petter Sandgren (Stockholm University)

Sesjonsbeskrivelse:

Sixty years ago, in his widely discussed book *The Rise of the Meritocracy*, Michael Young coined the term meritocracy. In his satirical dystopian novel, Young described how academically based selections in the school system had simply replaced an aristocracy based on lineage with a meritocracy based on merit and intelligence, which ruled over a subjugated underclass of the less merited. For Young, the word meritocracy became a battle cry against selection and streaming in education (the Tripartite system) and plea for comprehensive education. To mark the sixty-year anniversary of its original publication, this session pays tribute to the legacy of *The Rise of the Meritocracy* by critically engaging with some of its assumptions and theses.

One of the most intriguing aspects of the term meritocracy is its transformation from a dystopia into a term with positive connotations. Perhaps even a utopia. Therefore, the papers in this session will explore, from a comparative and transnational perspective, both the positive and negative connotations of the word. The session thereby sets out to answer questions like; how Young's original dystopian view on academic selection in schooling diffused and affected educational policy making in other countries; how negative opinions on merit and selection in education manifested itself during the development of comprehensive education in Europe; and how schools previously associated with the old ruling classes managed to reconfigure and cultivate the conception of themselves as meritocratic (positive connotation) powerhouses.

Speakers/abstracts:

Petter Sandgren (Stockholm University):

The Cultivation of Upper Class Schools as a Meritocratic Powerhouse

In the public discourse, European countries such as England, France, Germany, Denmark has had a number of independent boarding schools regarded as 'upper class schools'. These boarding schools has been regarded as the last bastions of a once powerful 'feudal elite' and they have arguably had a key function in the reproduction of the ruling classes. This paper examines, from a comparative perspective, how the socially selective boarding schools in Sweden and England responded to increasing demand for a more egalitarian society and school system during the postwar period. It explores how the English elite boarding schools managed to cultivate a image of themselves as academically selective meritocratic powerhouses and how the Swedish boarding schools failed to do the same.

Joakim Landahl & Daniel Lövheim (Stockholm University):

Meritocracy as a concept – reception and usage in Swedish educational debate 1958-1969

From the perspective of conceptual history the transformation of "meritocracy" in the post-war period is both drastic and fascinating. This paper focuses on the first decade of the term's existence in Swedish educational debate. *The Rise of the Meritocracy* was swiftly translated into Swedish. In 1960 it was published as *Intelligensen som överklass*, and during the 1960s the concept of meritocracy retained its original negative connotations. Drawing on newspaper articles, books and parliamentary debates, the paper discusses if, how and why the meanings and usages of the concept was shaped by its time. What actors used it and for what purpose? How was the debate affected by the cultural radicalism in the late 60's? Is it possible to identify traces of a more positive meaning of the term emerging during this period?

Susanne Wiborg (University College London/NTNU):

Comprehensive Education in Europe: The Scandinavian Sonderweg

This paper will discuss the early attempts to develop school structures on comprehensive lines in

Scandinavia and other European countries. The Scandinavian countries began this development much earlier than elsewhere, and a high level of social integration was achieved. By contrast, England and Germany largely failed in developing comprehensive education. In Germany the tripartite school structure was never integrated (with a few exceptions in recent years) and in England the comprehensive experiment was abandoned in 1979. The paper will focus on the Scandinavian exceptionalism and offer suggestions as to why comprehensive education has persisted until present day.

Inês Félix (Umeå universitet):

School and modernity: International ideas in a national context (1880-1960)

Which ideas on pedagogical modernity were adopted and/or adapted from the international educational debates by the public debate in Portugal? How did they change or remain in relation to political and societal changes? My aim is to provide possible answers to these questions by bringing together internationally circulating discourses on education, such as the ones voiced by Adolphe Ferrière (1879-1960), Édouard Claparède (1873-1940) and John Dewey (1859-1952), and texts produced by intellectuals, pedagogues and legislators in Portugal between 1880 and 1960.

From the intellectual's debate on the 'decadent' state of public instruction and the need of change in the late 1800s, the growing discussions on the purposes of pedagogical modernity and the need of its' implementation in the first three decades of the 20th century to the State's appropriation and adaptation of those ideas, aims and practices from the 1930s onwards, I argue that the case of Portugal is particularly interesting to think about schooling and modernity in relation to political and societal continuities and discontinuities because it crosses three different political settings: a Constitutional Monarchy (1821-1910), a Republic (1910-1926) and a Dictatorship (1926-1974).

This paper will constitute part of the background chapter of my upcoming doctoral thesis concerning school journeys' ideas, enactment and practice in secondary education Portugal, 1890-1960. By presenting the emergence and development of pedagogical modernity's ideas in Portugal, this paper will help showing how school journeys were displayed over time and discussing how they can be understood in relation to Tyack & Tobin's concept of grammar of schooling, and to the wider national and international contexts.

Sesjon 4B: Individuelle bidrag - Lærerutdanning

Torsdag 20. september 09:00 - 10:30

Rom: "Lars Tiller"

Sesjonsleder: Fredrik W. Thue (Oslo Met)

Innledere/abstracts:

Fredrik W. Thue (Oslo Met):

Pietisme, «skolestat» og velferdsstat: Den norske lærerrollens religiøse forutsetninger

Utgangspunktet for dette innlegget er en interesse for den historiske sammenhengen mellom protestantismen i dens ulike konfesjonelle varianter og utviklingen av moderne profesjoner og profesjonsliknende yrker, deriblant ikke minst lærerne. Talcott Parsons, som tilskrev profesjonene en nøkkelrolle i utviklingen og integrasjonen av det moderne samfunnet, så en nær forbindelse mellom den

reformerte protestantismens særegne utvikling i USA, som utkrystalliserte seg i en verdiorientering han kalte «instrumental activism», og de vitenskapsbaserte profesjonenes spesielt sterke kulturelle gjennomslagskraft i det amerikanske samfunnet. Preussen/Tyskland var for Parsons det negative motbildet: Lutheranismen understøttet her en autoritær øvrighetsstat, og den akademiske eliten ble definert som statens lojale embetsmenn snarere enn som samfunnets autonome profesjonsutøvere. Senere studier har imidlertid utfordret denne skarpe dikotomien, som Parsons tok i arv fra bl.a. Max Weber og Ernst Troeltsch. Isteden har forskerne fremhevet potensialet for sosial aktivisme også i den lutherske tradisjonen, og tilspisset hevdet at det fins en latent sammenheng mellom pietismens etikk og den moderne velferdsstatens «ånd». Pietismen avfødte reformbevegelser «ovenfra» i det lutherske kulturområdet på 1700-tallet, med utgangspunkt i impulser især fra Halle. Noe senere utløste den sterke sosiale og kulturelle strømninger nedenfra, i form av folkelige vekkelsesbevegelser med stort omfang og samfunnsomformende potensiale. En kombinasjon av reform ovenfra og nedenfra blir ofte fremhevet som en nøkkel til å forstå de skandinaviske velferdsstatenes suksess. Dette er samtidig et slående trekk både ved norsk kirkehistorie og skolehistorie.

I dette innlegget vil jeg drøfte hva den nyere oppfatningen av lutheranismens og pietismens historie kan tilføre vår forståelse av norsk skoleutvikling og den norske lærerstandens historie, og især hvordan et parallelt studium av kirke og skole, preste- og lærerrolle, kan kaste lys over særtrekk ved utviklingen i ulike land.

Alf Gunnar Eritsland (Oslo Met):

Med skolen som misjonsmark. Den norske vekkingsrørslas satsing på lærarutdanning og skole

Undersøkinga handlar om den norske religiøse vekkingsrørslas engasjement i skole og lærarutdanning. Tidsrommet i fokus er 1870-1940. Sentralt mål for prosjektet er å undersøke politiske, teologiske og pedagogiske grunngjevingar for vekkingsbasert satsing på skolefeltet. Særskilt vekt blir lagt på lærarutdanninga, som av vekkingas fremste strateg på skolefeltet, Ole Hallesby, blei sett på som kjerneinstitusjon for religiøs fornying av kulturen. Målet var å utdanne truande misjonsorienterte lærarar. Prosjektet gir nærare analyse mellom anna av vekkingsrørslas relasjon til den grundtvigianske impulsen, utviklinga i synet på kvinners deltaking, og i bruken av disiplin og straff i dei vekkingsbaserte skolane. Eg omtalar også motstanden rørslas skolesatsing møtte, særleg på 1930-talet. Som grunnlag for drøftinga av følgjene av skolesatsinga gir eg ein nærare analyse av Indremisjonens lærarskole i hovudstaden, Oslo lærarskole. Då denne skolen blei overtatt av staten i 1947, markerte det ein slutt på vekkingsrørslas skolevisjon. Konklusjonen bygger på at skolesatsinga blei hindra av at dei vekkingskristne aktørane ikkje greidde å utvikle ein didaktisk kapasitet og ståstad for eigen posisjon i møtet med den vitskapleg orienterte pedagogiske diskursen.

Jersper Eckhardt Larsen (UiO):

Danish and Norwegian teacher cultures and teacher recruitment – The role of “folk” vs. “elite” institutions 1880-1970

The recruitment into teacher education of “the man from the plough”, “the woman from the pot” or “the small-town teacher” has had a legendary status in creating a strong affinity between primary school teachers and “the people” (“folket”) in these two Scandinavian countries (see e.g. Kampmann 1991). A main point of this narrative has been to underpin the avoidance of a sociocultural distance between pupils and teachers. The Danish “folk-” sector of education developed in the decades around 1880 to an encompassing alternative to the “main” state school system. The relation between the “folk” institutions

(folkehøjskoler, frie seminarier, friskoler) and the recruitment into state teacher education (stats-seminarier, universities) is to be investigated. In the Norwegian case a connection was established between the "folk" institutions and the "state" institutions at an early stage. The political take-over by the peasant-left in 1884 has been interpreted as leading to a *victory* of the folk-teacher over the academic teacher (e.g. Slagstad 2013). The comparison between the two cases can lead to a larger understanding of the ambiguous role of the schoolteachers somewhat between worlds: between folk and elite, and between state and civil society.

Gunnar Grut (NTNU):

Norsk lærerutdanning – et lukket kapittel?

Empirisk forskning knyttet til norsk lærerutdanningshistorie har først og fremst vært knyttet til enkeltinstitusjoner.

I dag satses det sterkere på lærerutdanning enn på mange år, men det utdanningshistoriske kan se ut som profesjonens blinde felt.

Et forsøk på å skissere faser i selve det politiske prosjektet knyttet til norsk lærerutdanning basert på empiriske data som gjør det mulig å sammenligne på tvers av perioder vil presenteres.

Siktemålet vil være å gi en bedre forståelse for framveksten av lærerutdanning som profesjons- og forskningsfelt, men også en bedre forståelse an lærerutdanningens bidrag til politisk mobilisering.

Sesjon 4C: The shifting landscape of childhood and knowledge in Nordic coastal communities

Torsdag 20. september 09:00 - 10:30

Rom: "Jacob Roll"

Chair: Anne Trine Kjørholt (NTNU)

Sesjonsbeskrivelse:

In contemporary societies, education is first and foremost seen as formal education and schooling. The point of departure for this session is that education is part and parcel of a particular socio-economic and cultural context, constructed at a particular time and place. Education is thus contextual and dynamic, including informal learning, life skills and local knowledge derived through work and everyday social practices. Furthermore, learning processes are connected to social relations, identity formation and belonging.

The aim of this session is to discuss learning and knowledge in coastal communities in Nordic countries within a wide time span from 1800 to present. We are applying an multidisciplinary approach, including history, anthropology, childhood research, education and comparative literature.

Speakers/abstracts:

Ellen Schrumpf (University of South East Norway):

Work as a learning arena

Historically, livelihood in Nordic countries has been a collective responsibility for the whole family, including not only men and women, but also children. Furthermore, work has also been an important arena for transfer of knowledge from older generations to younger, and thus development of a variety of different practical skills and knowledge. This paper explores work as an important arena for knowledge in a coastal community in Telemark, being traced back to 1800.

Firouz Gaini (University of the Faroe Islands):

"I of the ponder over what the elders in the family told us ..." Children, place and local knowledge in the Faroe Islands

In this paper, we will discuss and analyse intergenerational transmission of knowledge, shifting local identities and everyday life in the Faroe Islands with focus on the town of Gøta. Based on three-generations narrative interviews, we will explore young people's reflections on and relation to the grandparents' generation. The dynamic interplay between past and present, and continuity and discontinuity will be included.

Anne Trine Kjørholt (NTNU):

Places to belong? Childhood, knowledge, and everyday life across three generations in a coastal community in Norway

Based on life biographies with three generations in a coastal community in Norway, the aim of the paper is to explore childhood, identity and the dynamic and shifting practices of knowledge production related to family and social life from 1945 to present.

Sesjon 4D: Individuelle bidrag - Undervisningens steder og former

Torsdag 20. september 09:00 - 10:30

Rom: "Olav Trygvasson"

Sesjonsleder: Niklas Hill (Stockholms universitet)

Innledere/abstracts:

David Thorsén (Stocholms universitet):

Att undersöka naturen med egen hand: Den anatomiska dissektionen som kunskapsform bland svenska skolelver och lärare ca. 1900-1920

Laborationer och experiment – och därmed också dissektioner av mindre djur – blev under början av 1900-talet en del av den svenska skolans undervisningsverksamhet, om än att de inledningsvis inte nödvändigtvis var obligatoriska utan ibland bedrevs i eller utanför skolans lokaler vid sidan av ordinarie skoltid. Den tidigare undervisningen i naturlära hade dominerats av botanik och Linnés systematik men kom, genom 1905 års läroverksreform och det nya ämnet biologi, att närma sig den egna samtidens naturvetenskapliga forskning och kunskapsideal. Men vad var det eleverna förväntade lära sig genom dissektionerna? Hur skulle undervisningen gå till? Och när, var, av vem och varför skulle den genomföras? Syftet med denna studie är att undersöka dels dissektionsundervisningens praktik, dess villkor och

genomförande, och dels de vidare ändamål och ambitioner som knöts till de nya undervisningsinslagen. Studien kommer att belysa dessa områden genom några fallstudier baserade på de informationstäta och ofta rikt illustrerade handböcker, broschyrer och tryckta studiematerial som togs fram för att användas av både elever och lärare vid såväl regelrätt klassundervisning som feriestudier och frivillig fortbildning. För intressant nog var det inte bara läroverkets lärjungar som skulle lära sig dissekera. Även inom folkskolan gjordes försök att introducera den nya undervisningsmetoden samtidigt som olika lärargrupper – inte minst folkskollärarinnor – kom att fortbilda sig i dissektionsteknik, något som reser frågor om vilka förväntningar man hade på dissektionen som undervisningsmetod samt vilka vidare effekter den anatomiska kunskapen uppfattades kunna medföra. I det tidiga 1900-talet är det tydligt att dissektionen inte enbart användes som ett sätt att öka kunskaperna om olika organismers anatomi – och därmed fungera som ett sätt att fostras in i en specifik förståelse av djur och människor och deras plats naturen – utan också som ett komplement till och en fördjupning av undervisningen i hälsolära och sexuell hygien. Förutom att undersöka de läromedel som riktade sig till såväl läroverk som flick-, sam- och folkskolor, kommer läkaren Karolina Widerström olika aktiviteter (som lärarinneseminarier och folkbildning) och publikationer (som anatomiska planschverk, broschyrer om människokroppens anatomi samt dissektionsmanualer för olika djur) presenteras som ett exempel på hur den anatomiska kunskapen gjordes till en del av ett större samhälleligt sammanhang där exempelvis en kamp för kvinnors sociala och politiska rättigheter, kunskap och framtid sattes i centrum.

Iris Ridder (Dalarna University):

Learning by the Book: the Ekström Collection's Handbooks on Calligraphy

Drawing-master John Ekström (1858-1924) worked for nearly fifty years as a teacher at Norra Real, a well-known high-school in Stockholm. During that time he built a valuable collection of books, prints and objects connected with his profession. The core of the collection, today procured at Umeå University library, is works on perspective and calligraphy but also teaching literature in writing and drawing. A closer look at the rare and important handbooks on calligraphy shows that writing for the old masters was a process that was deeply embedded in corporeal procedures. Handwriting demands motor skills and depends upon the embodied experience of holding a pen, keeping the body, the arm, hand and fingers correctly and feeling the pen touching and sliding on the surface of the paper. Looking at today's discussion about acquiring reading and writing skills the discrepancy from calligraphic procedures is obvious. Not only is cursive writing, where the pen is not raised between each character no longer in practice in Swedish schools. But there is also a tendency of making children learn to read and write on a computer before they learn to write by hand.

This paper illustrates what the manuals on calligraphy in the Ekström Collection indicate as important skills and how these are taught and trained. The starting point are Swedish writing manuals from the 18th century like Henric Fougts (1720-1782) booklet *Anvisning til Skrifkonsten*, published in 1753. Fougts text copies from Jean Blondel's *Methode claire, certaine et facile pour apprendre l'art d'écrire françois et suédois*, Sweden's first instruction in cursive handwriting, printed in Stockholm in 1738. The collection also includes Carl Beckmans *Grunderne til skrif-konsten* from 1794, which is Sweden's finest contribution to the history of calligraphy. By comparing the skills and instructions of the Swedish writing manuals to other major works on calligraphy from the Ekström Collection, it can be shown that these contributed to the normalization, codification, and revision of the art of writing in Sweden and had impact on contemporary school curriculum. Today most people barely use handwriting in their everyday life, but research suggests that mastery of penmanship gives children significant cognitive benefits. With regard to modern

educational theory about the meaning of corporeality for education, the paper illustrates that there are reasons to start practicing the up and down strokes involved in "joined-up" writing or the ornamental loops on capitals.

Niklas Hill (Stockholms universitet):

Föreningshandböcker – läromedel utan läroplan

Mitt pågående avhandlingsprojekt handlar om det som händer mellan raderna i föreningshandböcker. Genom att undersöka utbildningsmaterial från civilsamhället vill jag synliggöra pedagogiska och ideologiska utvecklingstendenser – tendenser som både utmanar och utvecklar den nordiska folkrörelsetraditionen. Forskningen syftar även till att skapa en djupare förståelse av medlemmens komplexa relation till föreningen i spänningsfältet mellan engagemang och organisering.

På konferensen vill jag presentera mitt empiriska material som består av böcker, studiehandledningar, filmer och i viss mån digitala resurser. Min forskning befinner sig i ett förhållandevis tidigt skede, därför kommer jag inte kunna presentera resultat i större utsträckning. Däremot vill jag gärna bjuda in till in till ett samtal om avgränsningar och metodval.

Det finns tydliga kopplingar till skolboksforskningen i och med att det material jag undersöker har tagits fram i utbildningssyfte. Samtidigt finns det påtagliga skillnader, i folkbildningssammanhang saknas det oftast tydliga ämnes- och nivåindelningar, det finns heller ingen explicit läroplan. Forskning om föreningshandböcker skiljer sig alltså åt från annan läromedelsforskning. Den icke-formella lärandekontexten gör läromedlen ännu viktigare som källa.

Sesjon 5A: Yrkesutbildning, regional utveckling och demografiska utmaningar: Sverige 1850-1970

Torsdag 20. september 11:45 - 13:15

Rom: "Amfiet"

Sesjonsleder: Fay Lundh Nilsson (Lund universitet)

Sesjonsbeskrivelse:

Under senare år har den så kallade "stockholmsfixeringen" mött ökad kritik i Sverige och ett av regeringens svar har varit att utlokalisera fler myndigheter och därmed statliga arbeten till andra orter i landet. Under andra hälften av 1900-talet och tidigt 2000-tal har utbildningssatsningar i flera länder, däribland de nordiska, syftat till att skapa regional ekonomisk och industriell utveckling och därmed öka potentialen för inflyttning samt möjligheterna för människor att bo kvar i eller nära sina hemorter. Kopplingen mellan utbildning, jobbmuligheter och regional och befolkningsutveckling är emellertid inte bara ett efterkrigstida fenomen.

I fokus för denna session står satsningar på yrkesutbildning i ljuset av de regionala sociala, befolkningsmässiga och ekonomiska utmaningar som Sveriges industrialisering medförde. Genom en studie av två lantbruksseminarier och runt fyrtio lanthushållsskolor behandlar Gustav Berry den kvinnliga jordbruksutbildningen och dess rationalitet som ett svar på de sociala utmaningar som landsbygdens avfolkning medförde i Sverige 1900-1970. Fay Lundh Nilssons papper fokuserar på de tekniska

mellanskolorna - elementarskolorna - i Malmö och Borås och deras regionala roll som "leverantörer" av utbildning och ekonomisk-industriell utveckling genom att se på rekryteringsmönster och studenternas migrationsmönster efter examen 1850-1900. Per-Olof Grönberg behandlar liknande mönster med utgångspunkt från den tekniska elementarskolan i Härnösand åren 1900-1920 och diskuterar detta samt skolans tillkomst i ljuset av viljan att understödja industriell utveckling i Norrland.

Innledere/abstracts:

Fay Lundh Nilsson (Lund universitet):

De tekniska elementarskolors betydelse för regional industriell utveckling i Sverige 1850-1900

Svenska industriföretag har under senare år upplevt allt större svårigheter att rekrytera kvalificerade yrkesarbetare. Samtidigt påtalas ständigt svenska elevers dåliga kunskaper i naturvetenskapliga ämnen som ett problem för de tekniska högskoleutbildningarna. Denna situation är dock inte helt ny. I mitten av 1800-talet uppmärksammades bristen på kvalificerad arbetskraft i den framväxande industrin, liksom de bristande förkunskaperna bland de unga män som sökte sig till den högre tekniska utbildning som redan fanns. Med dessa problem som utgångspunkt etablerades fyra tekniska elementarskolor under 1850-talet i Malmö, Borås, Örebro och Norrköping medan en femte skola etablerades i Härnösand först 1901.

Syftet med denna artikel är att belysa den ofta förbisedda roll som den tekniska utbildningen på mellannivå spelade för den regionala rekryteringen av tekniskt kunnig arbetskraft. Av de fyra tekniska skolor som etablerades på 1850-talet har vi valt två skolor, den i Malmö och den i Borås, för en studie baserad på biografiska och demografiska källor. Vi undersöker bland annat eleverna migrationsmönster till och från skolorna samt karriärmönstren bland de utexaminerade eleverna genom att ställa frågor såsom: Hur stora var skolornas upptagningsområden? I vilken utsträckning stannade de utexaminerade kvar i regionen efter examen? I vilken utsträckning uppfyllde utbildningen den regionala industrins krav? I vilken utsträckning utbildade skolan entreprenörer och innovatörer?

Per-Olof Grönberg (Luleå tekniska universitet):

För ett «framgångsrikt tillgodogörande af Norrlands rika naturliga tillgångar»? – Tekniska elementarskolan i Härnösand 1900-1920

År 1851 formulerade rektor Lars Johan Wallmark vid Teknologiska Institutet (senare Kungliga Tekniska Högskolan) en plan för hur Sveriges tekniska utbildning skulle organiseras för att möta behovet av en utbildad arbetskraft vid lokala och regionala hantverk och industrier. Tanken var bland annat att på mellannivå etablera tyskinspirerade så kallade tekniska elementarskolor i olika delar av landet, men trots att Wallmark föreslog två norrländska städer som lokaliseringssorter kom den nordligaste av de fyra 1850-talsskolorna att förläggas till Örebro. Även om tankar på en femte teknisk elementarskola i landets norra delar framfördes i bland annat riksdagsdebatter på 1850- och 1860-talen, dröjde det till 1901 innan en skola öppnades i Härnösand.

Detta konferensbidrag behandlar diskussionerna, framförallt i riksdagen, kring behovet av en norrländsk teknisk elementarskola samt "kampen" mellan, främst, Härnösand och Sundsvall om vilken stad som skulle bli etableringsort. Under 1850-talet var det tydligt att industri- och hantverksstäder prioriterades framför lärda städer och biskopsstäder. Således valdes det mer industrialiserade Malmö framför lärdomens Lund och några motioner om en skola i universitetsstaden Uppsala fick också kalla handen. Dessa "principer" frångicks emellertid när den norrländska tekniska elementarskolan förlades i skolstaden Härnösand istället för i industristaden Sundsvall, vilket diskuteras i konferenspapperet.

Med utgangspunkt från studenterna som tog examen mellan 1904 och 1920 undersöks skolans studentrekrytering geografiskt. Varifrån kom studenterna? Var den tekniska elementarskolan i Härnösand en skola för tekniskt intresserade ungdomar från hela Norrland eller framförallt för ungdomar från närområdet? Hur många studenter rekryterades från Svealand och Götaland? Utifrån samma geografiska utgångspunkter undersöks vart studenterna tog vägen efter att de tagit examen. Hur stor andel av studenterna stannade i närområdet kring Härnösand, Ådalen och Sundsvallsdistriktet, hur stor andel verkade i övriga Norrland och hur många "försvann" till Syd- och Mellansverige samt utomlands? Dessa frågeställningar leder fram till en diskussion om den tekniska elementarskolan i Härnösand blev en utbildningsanstalt för ett "framgångsrikt tillgodogörande af Norrlands rika naturliga tillgångar" och industriell utveckling i norra Sverige. Konferensbidraget kan förväntas bidra med historiska perspektiv på dagsaktuella diskussioner om lokalisering av utbildning till nationella periferier.

Gustav Berry (Uppsala universitet):

Bortom den ekonomiska rationaliteten: den kvinnliga jordbruksundervisningen och landsbygdens sociala utmaningar 1900-1970

Framväxten av yrkesutbildning inom jordbruket har återkommande tolkats mot bakgrund av de omställningar av jordbruksproduktionen som den agrara revolutionen frammanade. Utbildningens ekonomiska rationalitet är tongivande i historieskrivningen, men var jordbruksutbildningen enbart ett medel för att säkra framtidens skördar? Senare års agrar- och utbildningshistoriska studier har kommit att uppmärksamma dels de många skepnader som jordbruksutbildningens antagit genom historien, dels dess betydelse för att möta de sociala problem som industrisamhällets framväxt ställde landsbygden inför. I ljuset av dessa nya perspektiv finns det anledning att ställa nya frågor om dess sociala funktioner. I detta paper kommer jag visa på att jordbruksutbildningen stod i nära förbindelse med ett av modernitetens notoriskt svårlösta problem – landsbygdens avfolkning. Hur skulle jordbrukets skolor möta en så genomgripande och komplex utmaning? Svaret på denna fråga söker jag i den kvinnliga jordbruksundervisningen, en ofta förbisedd del av jordbruksutbildningens historia. Utgångspunkten är undersökningar av hur den kvinnliga jordbruksundervisningens rationalitet formulerades av de aktörer som förestod, understödde och lät organisera jordbruksskolorna för kvinnor i Sverige. De två lanthushållsseminarierna och cirka fyrtio lanthushållsskolor som bildade stommen i den svenska kvinnliga jordbruksundervisningen mellan åren 1900-1970 är det fall som studeras. Bland de centrala aktörerna utmärker sig särskilt staten, som skapade förutsättningar för den kvinnliga jordbruksundervisningen. Av betydelse är också de intressegrupper som på olika grunder engagerade sig i frågan om yrkesutbildning för kvinnor i jordbruket liksom de professioner och sociala grupper som befolkade de kvinnliga jordbruksskolorna, antingen i egenskap av lärare eller elever. Utifrån undersökningarna av den kvinnliga jordbruksundervisningen i Sverige strävar detta paper efter att synliggöra jordbruksutbildningens sociala funktioner och därigenom bredda perspektiven på jordbruksskolornas utbildningshistoria.

Individuellt bidrag:

Christian Ydesen (Aalborg University)

Education as an Economic Production Factor – Implications for Accountability

Key words:

OECD, INES, Denmark, Australia, Accountability

Ever since its inception in 1961 the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) has made a link between education and economic concerns (Bürgi 2016; OECD 1961; Tröhler 2014; Ydesen & Grek 2018). This link must be viewed in light of the context of the cold war in general and the so-called Sputnik chock in 1957 in particular. Education came to be viewed as a production factor with the potential of contributing positively to nations' gross domestic product. Simultaneously came also increasing concerns about the efficiency and accountability of education systems. Thus, the educational sphere started to become influenced by other concerns than pedagogy, didactics, educational ideals and nation-building which had hitherto dominated education in many countries.

A core development on the OECD-driven path of increased accountability of education systems was the establishment of the International Indicators and Evaluation of Educational Systems (INES) programme; a precursor of the contemporary Programme for International Student Assessment (PISA). The INES programme was a direct offshoot of the 1983 report of the US National Commission on Excellence in Education entitled "A Nation at risk: The Imperative of Educational Reform." The Reagan administration urged the OECD to improve the international indicators of education making transnational comparisons more reliable and valid. The OECD soon after called for establishing a 'New Dialogue Between Education and the Economy' leading to precisely the development (via CERI, the Centre for Educational Research and Innovation) of outcome indicators for education, as a basis for international comparisons and increased accountability (OECD 1989).

It is the purpose of this paper to historically and comparatively investigate the role and importance of selected OECD policy initiatives and programmes in terms of impact on selected member-states' accountability policies in education. The main programme to be treated is the INES programme and the member-states selected are Denmark and Australia. From this analytical platform the paper points out some recurring characteristics of OECD-driven accountability policies in education and raises a discussion of the implications in terms of establishing an 'intelligent accountability' system, as argued by Onora O'Neill (2013). In that sense the article follows the argument of Daniel Tröhler when he says that what happened around the time of the end of the Cold War is intriguing and decisive for today's educational policy in the world (Tröhler 2010).

References (Literature):

- Addey, C., Sellar, S., Steiner-Khamsi, G., Lingard, B., & Verger, A. (2017). The rise of international large-scale assessments and rationales for participation. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 47(3), 434–452. <https://doi.org/10.1080/03057925.2017.1301399>
- Bürgi, R. (2016). Systemic management of schools: the OECD's professionalisation and dissemination of output governance in the 1960s. *Paedagogica Historica*, 52(4), 408–422. <https://doi.org/10.1080/00309230.2016.1178780>
- Carroll, P. G. H., & Kellow, A. J. (2011). *The OECD: a study of organisational adaptation*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- OECD (1989) *Education and the Economy in a Changing Society*, OECD: Paris
- Mahon, R., & McBride, S. (2009). *The OECD and Transnational Governance*. UBC Press.
- Martens, K. (2007) How to Become an Influential Actor – the 'Comparative Turn' in OECD Education Policy, in Kerstin Martens, Alessandra Rusconi, and Kathrin Leuze (eds.), *New Arenas of Education Governance – The Impact of International Organizations and Markets on Education Policy Making*, London: Palgrave Macmillan, pp. 40–56.
- OECD (1961) *Policy Conference on Economic Growth and Investment in Education*: Washington, 16th–

20th October 1961, Paris: OECD Publishing

O'Neill, O. (2013). Intelligent accountability in education. *Oxford Review of Education*, 39(1), pp. 4-16.

Resnik, J. (2006). International Organizations, the "Education–Economic Growth" Black Box, and the Development of World Education Culture. *Comparative Education Review*, 50(2), 173–195.

<https://doi.org/10.1086/500692>

Rizvi, F., & Lingard, B. (2010). *Globalizing education policy*. London ; New York, NY: Routledge.

Schmelzer, M. (2016). *The hegemony of growth: the OECD and the making of the economic growth paradigm*. Cambridge: Cambridge University Press.

Stobart, G. (2008). *Testing times: the uses and abuses of assessment*. London ; New York: Routledge.

Tröhler, Daniel (2014) "Change Management in the Governance of Schooling: The Rise of Experts, Planners, and Statistics in the Early OECD", *Teachers College Record*, vol. 116, pp. 1-26.

Tröhler, D. (2015). The medicalization of current educational research and its effects on education policy and school reforms. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 36(5), 749–764.

<https://doi.org/10.1080/01596306.2014.942957>

Ydesen, C. & Grek, S. (2018) *Securing Organisational Survival – a historical inquiry into the configurations and positions of the OECD's work in education during the 1960s*, *Paedagogica Historica* (under publication)

References (archival sources)

OECD archive, Paris

Sesjon 5B: Individuelle bidrag - Minner og fortellinger

Torsdag 20. september 11:45 - 13:15

Rom: "Lars Tiller"

Sesjonsleder: Heidun Oldervik (NTNU)

Innledere/abstracts:

Annelie Holmberg (Uppsala universitet):

Slöjd, svett och tårar. Elevers minne från slöjdundervisning under åren 1930-2011.

Vad berättar elevers minnen från undervisning i ämnet slöjd om ämnets utveckling och innehåll? Vad har de tidigare eleverna valt att lyfta fram i sina minnen och skiljer sig dessa minnen åt över tid? Nordiska museet i Stockholm, Sverige, samlade genom ett upprop i tidskrifter och radio in drygt 300 brev där brevskrivare ombads berätta minnen från slöjdundervisning samt skicka in bilder av produkter de tillverkat under denna undervisning. Även faktiska föremål samlades in för att visas i utställningen "Skolslöjd" år 2012.

Skolminnen definieras i detta pågående projekt som elevers minnen från undervisning i grundskolans ämne slöjd. Elevers minnen från slöjdundervisning under slutet av 1900-talet har tidigare till viss del berörts av främst slöjdforskarna Kajsa Borg (1995; 2001) och Stina Westerlund (2015). Den här presenterade studien har en tidsmässigt och omfångsmässigt mer omfattande empiri än Borg och Westerlund, detta gör det möjligt att analysera förändringar över tid. Genom att minnen från 1930-tal till 2011 studeras kan slöjdämnets förändring från icke obligatoriskt och könsuppdelat ämne till

processinriktat och materialövergripande iakttas ur ett elevperspektiv. Det övergripande syftet är att genom elevers skriftliga minnen synliggöra opplevelser av och föreställningar om slöjd, ett preciserat syfte är att analysera skillnader eller likheter över tid i dessa minnen.

Vid analysen av breven framträder teman bland de tidigare elevernas utsagor, dessa återfinns under hela tidsperioden men i något olika omfattning under olika decennier. De sex olika teman som återfinns har getts kortfattade benämningar som sammanfattar vad dessa förmedlar, de olika temana är: produkt, undervisning, slöjden gav, lärare, känslor, utförande/slöjdande.

Ett preliminärt resultat visar att förändringar i styrdokument framträder i elevernas minnen men att samhällsförändringar och ekonomi som exempelvis synen på barn eller tillgången på material är minst lika framträdande. Det är även så att vissa förändringar som genom styrdokument kan knytas till ett visst årtal i materialet framträder vid andra tidpunkter än de som är aktuell för styrdokumentet. Produkten spelar en central roll i övervägande delen av elevernas minnen. Genom berättelser om sneda grytlappar, ohyvlade skärbräddor och aldrig använda babykläder framträder bilder av en undervisning som präglats mer av lärarens personlighet än av styrdokument eller tidsanda. I dessa minnen spelar känslor en viktig roll, opplevelser av antingen kränkningar eller oppmuntran är rikligt representerade i materialet. Minnen av en slöjd där eleven genom glädje eller kamp tillverkat produkter under ledning av läraren visar på en slöjdundervisning som över tid sakta förändrats och ofta inte är i samklang med sin samtid. Eleverna har förvärvat kunskaper som syftade till att förbereda dem för ett vuxenliv men som i praktiken ofta avskräckte dem från den praktiska kunskap som slöjden förmedlar.

Randi Dyblie Nilsen (NTNU):

Fortellinger om kjønn, makt og agentskap. To norske kvinners barndomserindringer fra skolegang i Danmark på 1800-tallet.

Denne presentasjonen tar utgangspunkt i nedskrevne barndomserindringer fra to kvinner i Norge som forteller om noen av sine opplevelser fra de var på en pikekostskole i Danmark, på to ulike tidspunkt i første halvdel av 1800-tallet. De er to av en rekke barn som i flere generasjoner av privilegerte piker og gutter fra Norden som fikk (deler av) sin grunnutdannelse i et lite religiøst samfunn langt vekk fra sitt hjemsted. Innenfor samme skolesystem var det også en skole for gutter, men de to kjønn ble holdt strengt adskilt. Retrospektivt gir erindringsmaterialet muligheter for et blick inn i en utvalgt gruppe piker sine skole- og barndomserfaringer som kanskje kan betraktes som narrativer ut fra et historisk barne-/barndomsperspektiv. I begge erindringene er ulike generasjonelle relasjoner tydelig til stede, mellom barn-barn og barn-voksne i en skole- og familiekontekst. Også kjønnsrelasjoner omtales som betydningsfulle.

En asymmetrisk maktrelasjon mellom elever og skolen på 1800-tallet var i tråd med konstruksjoner av barn som underordnet voksne i generasjonelle relasjoner. Forventninger til borgerskapets 'skikkelige' piker var knyttet til å være dydige og lydige. Ut fra de to kvinnes fortellinger vil jeg presentere en utprøvende analyse som illustrerer hvordan piker på 1800-tallet kunne bryte med dette i enkelte hverdagshendelser, og slik praktisere agentskap ('agency') og motstand innenfor en døgntkontinuerlig og strengt voksenregulert skolekontekst.

I rammen av den tverrvitenskapelige forskningstradisjonen «Social studies of children and childhood (Sociology of childhood)» er det relativt få historiske bidrag. Forhold som denne presentasjonen tar sikte på å belyse er mere utbredt analysert i en samtidskontekst, bl.a. via etnografiske studier i pedagogiske

institusjoner. Imidlertid kan kanskje begreper fra slike studier være fruktbare også i arbeidet med et historisk tekstmateriale

Ellen Saur & Heidun Oldervik (NTNU):

Oppvekst og utdanningshistorier om mening, begripelighet og sammenheng

I dette prosjektet har vi hatt til hensikt å bidra til en forståelse av hvordan det var å vokse opp i tida fra 1940 og framover, og hva historiefortellernes erfaringer kan bidra med i vår tid og i forhold til dagens skoledebatt om målstyring og læringsutbytter og til samfunnsendringer generelt.

Med utgangspunkt i fem personer født mellom 1940 og 1950, og deres fortellinger om oppvekst, utdanning og yrkesvalg, forsøker vi å forstå hvordan mennesker opplever og tillegger bestemte hendelser betydning, hendelser både av personlig og samfunnsmessig art. Med begrep hentet fra Aaron Antonovskys teori om salutogenese, ser vi på fortellingene i lys av hva som bidrar til mening, begripelighet og sammenheng.

Gjennom de rike og varierte oppvekst- og skolefortellingene fra mennesker som vokste opp noe i utkanten av de store urbane framgangsbildene, har vi vært nysgjerrige på hva er det som gjør at vi blir de vi blir, hva er det som påvirker vår livskarriere. Hva husker vi og forteller om vår oppvekst i ettertid? Hva er det vi tillegger betydning, når fortellingen om *meg* skal fortelles videre. I fortellingene blir livskarrieren sett retrospekt og vi er interessert i hva historiefortellerne tillegger mening med dagens ståsted. Er det noe vi kan lære av det? Finnes det kunnskap som er verdt å hente fram på nytt og ta med videre og er det erfaringer vi må gjøre vårt beste for å ikke gjenta? Vi ser for oss at dette materialet kan gi perspektiv på samfunnsendringer, skolehistorien og befolkningens historie, at noe av det som fortelles er felles for mange, samtidig som de representerer individuelle erfaringer.

Intervjuene er gjort i løpet av 2015 og 2016, og vi har i tillegg benyttet oss av kilder fra andre sjangre om/av de vi har intervjuet. Arbeidet med historiene er nå i slutfasen.

Christian Sandbjerg Hansen (Aarhus University):

Remembering Northwestern: Frameworks of Working Class Life (everyday life, childhood and schooling) in Copenhagen 1900-1950.

Between 1900 and 1950, the population of Copenhagen doubled from 500,000 to 1,000,000. A large part of this expansion was absorbed by the outer districts of Brønshøj, Valby and Sundbyerne that the municipality annexed into the city of Copenhagen in 1901. Located in Brønshøj, Utterslev Mark, later known as the Northwestern or Bispebjerg, was one of these places that transformed from a somewhat rural landscape into an urban. As the municipality cleared the fields to make way for the new plants and workshops, and as modern tenements, designed by prominent architects and city planners, replaced the old farmhouses, the population of Utterslev Mark expanded from 5,000 in 1901 to 70,000 in 1950. If these numbers testify to the objective side of the urbanization process, they tell only little of the subjective existence of the urban places created at the fringes of the old city districts. Who occupied these territories and what was it like to live, grow up and experience this transformative period from these places? What sense of and attachment to place did they create? How did the neighborhood place itself in the memories of the residents and what narratives did they tell of it, its past and its identity? To answer such questions, I deploy conceptual tools from Bourdieu, such as habitus and distinction, and dig into recollections from the Bispebjerg district in the first half of the 1900s to study neighborhood socialization. Drawing on memories collected by the Copenhagen City Archive in 1969 and 1995 as well as on interviews with

former and current residents of the district, I investigate the classificatory schemata through which the residents patterned their everyday life, childhood and schooling. Thus, I analyze the resident's symbolic expressions of their upbringing in a working class district in the turbulent urbanizing Copenhagen.

Sesjon 5C: Individuelle bidrag - Danningsreisen og følelser

Torsdag 20. september 11:45 - 13:15

Rom: "Jacob Roll"

Sesjonsleder: Odin Fauskevåg

Innledere/abstracts:

Urban Claesson (Högskolan Dalarna):

Den yttre och inre resan som utbildningshistoriskt studieobjekt

Under tidigmodern tid konceptualiserades resandet på nya sätt som källa till insikt och bildning. Det skapades ett antal pedagogiska mallar (framförallt den sk. apodemiken) som skulle följas på bildningsresor, och som även strukturerade hur en resa skulle beskrivas.

Samtidigt med det nya naturalhistoriska bildningsresandet började också religionen psykologiseras på ett nytt sätt. Carola Nordbäck har exempelvis lyft fram hur den så kallade nådens ordning kring år 1700 övergick till att bli uppfattad som ett linjärt skeende med olika på varandra efterföljande faser. Genom olika empiriskt skönjbara psykologiska stadier (åskådliggjorda med begrepp som omvändelse, pånyttfödelse mm) skulle människan förädlas till att bli allt mer lik Gud, för att slutligen förenas med honom. Att John Bunyan publicerade boken *Kristens resa* under denna tid (1678, sv. övers. 1737) var ett tecken i tiden.

Med utgångspunkt i apodemikens tankegods har Hanna Hodacs studerat utvecklingen av det naturalhistoriska bildningsresandet under 1700-talet, och hur olika former av resande (exkursioner, bildningsresor och expeditioner), motsvarade olika steg i utbildandet av naturalhistoriker.

Urban Claesson har tidigare studerat hur nådens ordning tog sig uttryck i pietismens tidiga genomslag vid Stora Kopparberget. I en katekesutveckling särskilt skriven för församlingarna i Falun år 1690 lanserades en syn på nådens ordning som en inre linjär resa. Sambanden mellan det nya yttre resandet och apodemiken, och utvecklingen av de nya teologiska inre resorna, är fortfarande tämligen outforskade. I denna presentation försöker vi lägga ihop detta pussel. Urban Claesson informerar om en förstudie som skrivs av Hanna Hodacs och Urban Claesson, och som planeras bilda grund för en senare forskningsansökan.

Vår utgångspunkt är också att resan som metafor och tankefigur strukturerade tidigmoderna tankar om hur utbildning skulle utformas. Dessa tankar antar vi också påverkade 1800-talets professionalisering av utbildning och vetenskap. Inre resor kunde lägga grund för strukturering av utbildningsprogram både inom och utanför det officiella utbildningsväsendet.

Centrala frågor i förgrunden är sammanfattningsvis föreställningar om självbildningens progression, lärandestadier, syfte och mål.

Juvas Marianne Liljas (Högskolan Dalarna):

«Resan» som metafor för inder och yttre (ut)bildning i det förindustriella utbildningslandskapet

I bildningsteoretiska sammanhang används 'resan' som metafor för bildningsprocessen. Semantiskt avses då dels den geografiska resa som var en del av en äldre utbildningskanon men som hos förespråkare för ett mer dynamiskt bildningsbegrepp också kan utgöras av en 'inre' resa som då har en mer självbildande karaktär (Gustavsson 1996). Inom ramen för denna studie frågar jag mig hur bergsmannen Johan Henrik Munktells (1804-1861) utländska bildningsresa 1828-30 kan förstås ur dels ett yttre, explicit och påbjudet utbildningsperspektiv, dels ett inre, självpåtaget och lustfyllt betingat bildningsperspektiv.

Pregnant för denna studie är att Johan Henrik Munktell befinner sig i övergången mellan adlig och borgerlig peregrinationsresa. En viktig utgångspunkt är hans geografiska hemvist. Med historiskt viktiga befattningar vid Falu gruva hade familjen Munktell en framskjuten position i det förindustriella landskapet vid Stora Kopparberget. Ett viktigt begrepp är *immanent* pedagogik som metafor för en slags självreglerande uppfostringspedagogik som tillämpades inom aristokratin och som övertogs av borgerskapet under 1800-talet (Ödman 1995). Begreppen manifesta och latent ideologier (Liedman 1997, 2006) kommer också att användas för att fördjupa förståelsen av Munktells 'Learning outcomes'. Betydelsen är det sätt på vilket skillnaden mellan det normerande, aktivt verkande och det under ytan 'frusna' via de ideologiska grundformerna kan förklara kontinuitet och förändring.

Unge Munktells 'Grand Tour' försiggick i syfte att tillägna sig de senaste metoderna för pappersframställning. Under den två år långa resan i Tyskland, Österrike och Schweiz fördjupade Munktell väsentligt sina kunskaper främst inom pianospel och maskinell pappersframställning, samtidigt som han inspirerades av moderna pedagogiska principer. Ur ett historiskt perspektiv fick hans kunskaper betydelse för svenskt utbildningsväsende inom såväl teknik och högre musikutbildning som inom det officiella skolväsendet (Liljas 2013, 2014, 2015, 2016).

Källmaterialet utgörs främst av Johan Henrik Munktells resedagbok som fungerade som dokumentationer för de resebrev som skickades hem till föräldrarna (KB). Teoretiskt inspireras studien av narrativen som 'levd erfarenhet'. Berättelsen tar spjörn mot hermeneutiska utgångspunkter där såväl Hans-Georg Gadamer's horisontteori som Paul Ricoeur's mimesisteori gemensamt bildar en metodologisk grund för uttolkningen av brevens utbildningshistoriska betydelse. Syftet är att sätta bildningsresan i fokus för lärande ur ett perspektiv som utforskar 'resan' i förhållande till såväl individuella som kollektiva processer och som med inspiration av Ricoeur's *Le temps réconté* (den berättande tiden) även låter sig beforskas ur ett nutida utbildningsdiskursivt perspektiv.

Sara Backman Prytz & Åsa Bartholdsson (Stockholm universitet):

Det trotsande barnet. Rådgivningsspalter i 1900-talets föräldratidningar.

Under 1900-talet ökade intresset för barn utifrån ett professionellt perspektiv. Yrkesgrupper som exempelvis pedagoger, barnläkare och barnpsykologer kom att få ett ökat inflytande i såväl samhälle som mer konkret i familjers vardagsliv. Här kan man tala om framväxten av ett i allt större utsträckning expertberoende föräldraskap och en ökad professionalisering av barndomen. Ett uttryck för detta är den framväxande marknaden av uppfostringsmanualer och av tidningar riktade till föräldrar i vilka experter på barn fick bemöta föräldrars inskickade frågor i särskilda fråge- eller rådgivningsspalter. Experterna i dessa spalter kunde ha olika bakgrunder, och tillskrevs auktoritet i frågor som rörde barns utveckling, beteende och hälsa. I detta paper riktas intresset mot de experter som i ett urval föräldratidningar under

1900-talet uttalt sig om barns problematiske beteenden, med särskilt avseende på frågor som rör det trotsande barnet. I fokus står de problembeskrivningar och frågor som föräldrar ställer till rådgivningsspalter och experternas förklaringar eller lösningar på föräldrarnas upplevda problem med det trotsande barnet. Genom detta belyser studien såväl kontinuiteter som förändring i hur det trotsande barnet konstrueras under perioden (både i föräldrars problembeskrivningar och i experters svar), och i förlängningen också konstruktioner av det föräldraskap som föranleder problemet. Förhoppningen är att detta paper skall kunna bidra till ökad kunskap om det föränderliga i 1900-talet barnsyn och relationen barn-förälder-expert under perioden.

Odin Fauskevåg (NTNU):

Følelser og oppdragelse – emosjonell kompetanse i lys av Hegel og romantikken

Både internasjonalt og i Norge er følelser tillagt større vekt i utdanningen. Eksempler er OECD-rapporten *Skills for Social Progress: The Power of Social and Emotional Skills* (2015) og sentrale dokument bak revisjonen av den norske læreplanen Kunnskapsløftet, Stortingsmelding 28 (2015-16) og Ludvigsen-utvalget. Følelser er også tematisert når det gjelder andre temaer relatert til utdanning og oppdragelse, som psykisk helse og livsmestring.

I dette innlegget argumenterer jeg for at disse trendene forstår følelser i lys av et snevert, objektiviserende rammeverk. Sentralt står evne til strategisk håndtering av følelsene, for slik å fremme økt læring eller forbedrede sosiale relasjoner

I kontrast til dette stiller jeg opp et historisk-filosofisk perspektiv på følelser som jeg finner hos Hegel og sentrale romantiske tenkere. De betrakter følelser som noe ekspressivt, som et medium der menneskets meningsgivende perspektiv på virkeligheten kommer til uttrykk. Følelser er her ikke bare objekt som skal håndteres, men er selv uttrykk for kunnskap om, og et forhold til, virkeligheten. Følelsene som oppstår når man leser en bok om fattigdom, for eksempel, kan si noe om hvem man (f.eks. moralsk sett) er og sitt forhold til den virkeligheten som boken beskriver. Følelsene man har overfor familiemedlemmer, er konstituerende for familien som institusjon og sier noe om familiens «innhold» eller «kvalitet». Følelser kan altså betraktes som mer enn håndterbare objekt. De kan også konstituere virkelighet og uttrykke hvordan mennesket gir mening til seg selv og verden.

I lys av dette romantiske, historisk-filosofiske rammeverket, kan følelser spille en annen rolle i utdanning og oppdragelse enn det dagens vektlegging av emosjonell kompetanse åpner for: I tillegg til å gi barn strategier for følelshåndtering, kan oppdragelse også handle om at følsomheten kan *øves opp* og at følelser ikke bare kan identifiseres, men også *fortolkes* – for slik å bidra til økt forståelse av en selv, forholdet til andre mennesker og sitt perspektiv på verden.

Sesjon 5D: Individuelle bidrag - Biografiske tilnærminger

Torsdag 20. september 11:45 - 13:15

Rom: "Olav Trygvasson"

Sesjonsleder: Lars Båtefalk (Högskolan Dalarna)

Innledere/abstracts:

Charlotte Wikström (Umeå Universitet):

Emilia Fogelklous bildningstänkande i ljuset av hennes samtids utmaningar

I den radikala bildningstänkaren Emilia Fogelklous (1878-1972), skrifter blottas en eldsjäl som drivs av stora visioner gällande kunskap, uppfostran och praktiskt handlande. Visionerna sträcker sig inte endast till skolans kontext, bland läroböcker och undervisningsmetoder, utan även utanför skolan till samhället i stort. Fogelklou ville förändra samhället i grunden och ställde sig ur många aspekter kritisk till samhällsutvecklingen.

Syftet med undersökningen är att med utgångspunkt i hennes pedagogiska och samhällskritiska skrifter som publicerades under mellankrigstiden, undersöka hur Fogelklou förhöll sig till sin samtids utmaningar. Frågor som kommer fördjupas är: Vad ställer Fogelklou sig kritisk till i sin samtid? Vilket samhälle är att föredra för henne? Vad är målet med förändringen och hur menar hon att vi ska ta oss dit?

Fogelklou reagerade exempelvis mot moderniteten och den tekniska utvecklingen inom industrin, i vilken hon ansåg att människan frihetsberövades och dränerades. I de pedagogiska skrifterna riktas exempelvis kritiken mot den traditionella lutherska undervisningsmetoden, som enligt Fogelklou endast var inpräntandet av tomma ord; ett intellektualiserande som hellre hämmar än utvecklar elevens personliga utveckling. Fogelklou ville bygga ett samhälle där individen i frihet kunde utveckla sin kreativitet, kunskapshunger och personliga mognad. Men det handlar inte bara om individuell frihet, utan även vikten av att se andra, att lära sig samarbeta, där kön, klass och etnicitet inte har någon betydelse i hur vi ser och uppfattar andra människor.

För att söka svaren på frågorna kommer jag att använda anarkistisk bildningsfilosofi, som jag menar är ett användbart teoretiskt verktyg när man analyserar Fogelklous komplexa tänkande. Den övergripande ambition är att addera Fogelklou som pedagog till gruppen av svenska bildningstänkare. Jag finner det viktigt att metodologiskt motarbeta reproduktion av bilden att det finns ett kollektivt kvinnligt tänkande. Föreställningen kan brytas ner genom att skilja på kvinnan som talande subjekt (enskild kunskapsspridare) och kvinnors gemensamma erfarenhet av att exempelvis vara marginaliserade av patriarkala strukturer.

Lars Båtefalk och Peter Reinholdsson (Högskolan Dalarna):

Nya tankar vid Siljanskolan i Tällberg, Dalarna: 1930-tal

Siljanskolan startades 1927 av makarna Signe och Harald Alm. Starten var blygsam, med en reforminriktad undervisning för barn. Den upphörde 1942. Men redan från tidigt 30-tal, fram till 1970, gav skolan sommarkurser för vuxna, kurser som berörde i tiden mycket aktuella och brännande ämnen. Det är dessa som framför allt står i fokus här. Många av dem handlade om barns fysiska hälsa och uppfostran samt utbildning av barn. Ledarna för kurserna var många gånger prominenta forskare och nytänkare inom sina respektive områden, som t.ex. Heinrich Hanselmann, Alfred Adler, Charlotte Bühler, Poul Bjerre (psykologi), Fritz Jöde (musik), Richard Rothe, Albert Sallak (teckning), Ronny Johansson och Karin Fredga (rytmik). Som synes kom många av dem från andra länder än Sverige.

Hur ska man förklara att en så pass nystartad och perifert liggande skola kunde dra till sig så kända föredragshållare och kursledare, något som också uppmärksammades av den samtida pressen. En viktig del av förklaringen står nog att söka i de båda grundarnas bakgrund, i synnerhet Signe Alms. Hon hade redan under 1900- och 10-talet, genom sin utbildning, yrkesverksamhet och sina politiska och sociala

intressen, skaffat sig goda kontakter och "beskyddare", en av dem var Kerstin Hesselgren. Paret deltog också 1929 på den reformpedagogiska rörelsen, New Education Fellowships, konferens i Helsingör. De reste också runt i Europa och besökte reformpedagogiskt inriktade skolor och personer.

Målet för vår studie är att undersöka hur makarna Alms "nätverk" av kontakter användes för att göra Siljanskolans sommarkurser aktuella och lockande, med fokus på tiden före Andra världskriget. Vilken karaktär hade kontakterna? Var de direkta eller förmedlade av andra, i så fall av vem? Hur fick man dessa kända och ofta upptagna forskare att komma till det avlägsna Dalarna, för att under en eller två veckor hålla kurser och bo förhållandevis primitivt? Med dessa forskares närvaro, och genom dessa sommarkurser, kom Siljanskolan de facto att fungera som en inkörsport för tidsaktuella nya tankar inom samhällsområden som då stod under förändring och debatt.

Tid og sted

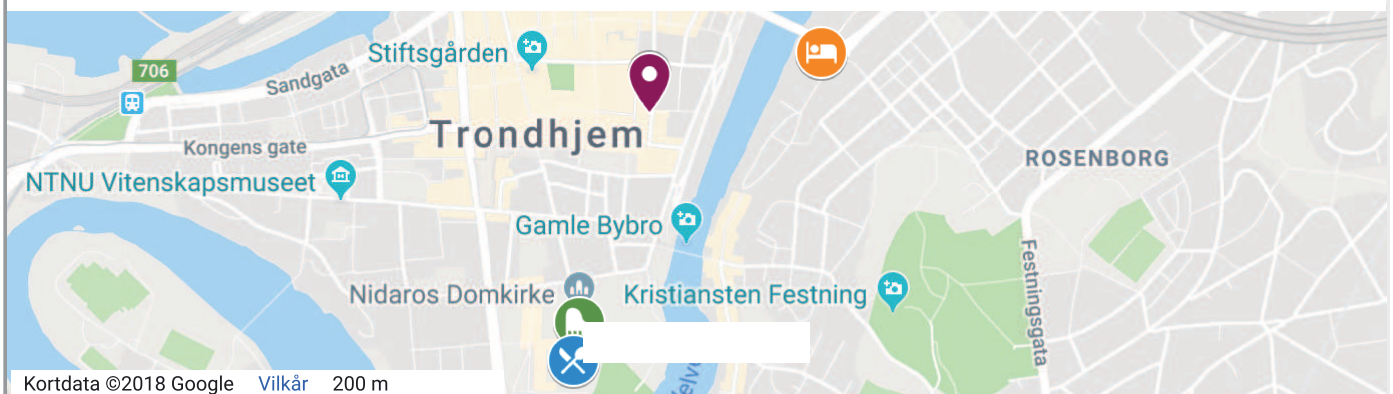
19.-20. september 2018

Trondheim, Norge

Konferansesenteret i Sparebank 1

Søndre gate 4, 7011 Trondheim

Den sjuende nordiske utdanningshistoriske kon... ☆

Ansvarlig redaktør

Personvern

Om informasjonskapsler

Logg inn

Site hosted by:

